

Haarlem

Maart 2016

Rekenkamercommissie
Haarlem

I.D. Mulders
rekenkamercom-
missie@haarlem.nl

2016/120477

Gemeente Haarlem

Openbaar Groen in Haarlem

Meer waarde met groen

Eindrapport

Meer waarde met groen

De kwaliteit van het openbaar groen in Haarlem

Eindrapport

2016/120477

Rekenkamercommissie Haarlem

Postbus 511

003 PB Haarlem

023-511 48 85

<https://gemeentebestuur.haarlem.nl/Rekenkamer>

rekenkamercommissie@haarlem.nl

Maart 2016

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Analyse	4
3.	Aanbevelingen.....	6
4.	Bestuurlijke reactie.....	7
5.	Nawoord rekenkamercommissie	8

Bijlage 1 Aanbevelingen van de onderzoekers bij het onderzoeksrapport ‘Meerwaarde met groen’

Bijlage 2 Onderzoeksrapport ‘Meer waarde met groen’

1. Inleiding

De Rekenkamercommissie Haarlem (RKC) heeft van januari – augustus 2015 onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteit van het openbaar groen in Haarlem. Het onderzoek was aangekondigd in het RKC onderzoeksplan 2014.

Openbaar groen is in de gemeentelijke begroting een herkenbaar aspect in de financiële beheersing van de openbare ruimte. Beperkte financiële middelen leiden niet zelden tot bezuiniging op het openbaar groen, hetzij door een lager onderhoudsniveau, goedkopere uitvoering of door verschuiving van (een deel van) de onderhoudskosten naar de gemeenschap (zoals buurtverenigingen, sportverenigingen of andere vrijwilligersorganisaties).

Openbaar groen heeft, zo blijkt uit vele onderzoeken, ook economische en sociaal-maatschappelijke meerwaarde. Een groene wijk, stad ziet er aantrekkelijk uit en draagt bij aan hoge leefbaarheid van de woonomgeving. Openbaar groen kan ook worden ingezet in de aanpak van fijnstofproblematiek, voor het reguleren van warmte en water, als katalysator voor geestelijke- (herstel van stress) en fysieke gezondheid (bijvoorbeeld door het naar buiten lokken van mensen om te gaan bewegen).

Gemeente Haarlem verwoordt in het coalitieakkoord 2010 – 2014 de ambitie voor groen en duurzaam: onder andere de versterking van de kwaliteit van groen en water. Dit wordt in het coalitieakkoord zo uitgelegd dat ruimtelijke kwaliteit boven verdichting gaat. Het gemeentebestuur wil zorgvuldig omgaan met de beschikbare ruimte, meer groen, bomen en water zijn belangrijk voor de stad.

Ook in het coalitieakkoord 2014 – 2018 komt het thema groen en duurzaamheid aan de orde. Het akkoord kiest voor behoud en verbetering van de groene leefomgeving. Daarnaast heeft de Raad op voorstel van het college op 10 september 2015 het Duurzaamheidsprogramma 2015-2019 vastgesteld.

Samenvattend geldt dat openbaar groen een positieve invloed heeft op een veelheid aan aspecten als gezondheid, economie, biodiversiteit, waarde van vastgoed en het omgaan met water. Openbaar groen in de stad levert een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van wonen, werken en leven in Haarlem. Beleidsmaatregelen waarin de visie van het coalitieakkoord en van het college concreet wordt uitgewerkt, ontbreken nog met betrekking tot openbaar groen.

De RKC heeft daarom besloten onderzoek te doen naar de kwaliteit van het openbaar groen in de stad en de mate waarin Haarlem het openbaar groen in de stad toekomst- en klimaatbestendig inricht.

Doel en opzet van het onderzoek

Het doel van het onderzoek door de RKC is om na te gaan hoe gemeente Haarlem in beleid en uitvoering invulling geeft aan de ambities voor openbaar groen.

De centrale onderzoeksvraag luidt:

Hoe geeft de gemeente Haarlem invulling aan de ambitie voor de versterking van de kwaliteit van openbaar groen en hoe geeft zij hierbij invulling aan een toekomst- en klimaatbestendige stad?

Het onderzoek is opgezet als verkennend onderzoek en is uitgevoerd door documentstudie en gesprekken met ambtenaren, bestuurders en vertegenwoordigers van wijkraden en organisaties die zich in Haarlem (op vrijwillige basis) inzetten voor beheer van het openbaar groen. Binnen het onderzoek is er in vier wijken van Haarlem een schouw uitgevoerd.

Relevantie

De kwaliteit van openbaar groen is vanuit vele aspecten relevant voor het gemeentebestuur. Hoewel Haarlem wel veel groen in de directe omgeving heeft, zoals het recreatiegebied Spaarnwoude, is het relatief beschouwd een ‘versteende stad’. Gemeenten boven 100.000 inwoners hadden in 2006 in de bebouwde kom gemiddeld 35 m² basisgroen per inwoner. In Haarlem is er per inwoner 24 m² groenvoorzieningen.

Uit het omnibusonderzoek 2011 blijkt bij de respondenten ontevredenheid over de hoeveelheid openbaar groen. 30% van de Haarlemmers is zeer ontevreden over de hoeveelheid groen in de buurt: zij vinden dat hun wijk over te weinig groen beschikt.

Uit het bovenstaande komt naar voren dat het voor de gemeente zinvol is om na te denken over de ontwikkeling van openbaar groen in relatie tot de eerder genoemde (maatschappelijke) functies en baten van openbaar groen. Het is verstandig om te onderzoeken hoe de gemeente in samenwerking met burgers en andere partners optimaal in kan zetten op behoud en versterking van het openbaar groen.

De RKC wil met de resultaten van dit onderzoek de raad handvatten geven in de keuze van de passende middelen en instrumenten om de ambities met openbaar groen waar te maken.

Het onderzoek is voor de RKC uitgevoerd door Grontmij/ Polyground. Het integrale onderzoeksrapport is als bijlage bij deze bestuurlijke nota gevoegd.

Deze bestuurlijke nota wordt afgesloten met de aanbevelingen van de RKC.

2. Analyse

Op basis van de onderzoeksresultaten en de daaruit door Grontmij/ Polyground getrokken conclusies is de RKC van mening dat er nog ruimte en aanleiding is voor verbetering in de (uitvoering van) beleidskeuzes ten aanzien van de ontwikkeling van het openbaar groen in Haarlem. In het onderzoeksrapport is sprake van vier aandachtsgebieden, te weten:

- Kwaliteit en kwantiteit van het openbaar groen
- Burgerparticipatie in het openbaar groen
- Toekomst- en klimaatbestendig Haarlem
- Financiële kaders

Het beleid over openbaar groen is voor Haarlem beschreven in meerdere beleidsdocumenten, van wisselende kwaliteit.

Het ecologisch beleidsplan is een sterk en duidelijk beleidsplan met een helder uitvoeringsprogramma en een jaarlijks budget, het groenstructuurplan, een ander belangrijk beleidsplan is ernstig verouderd (1992). In 2009 is een geactualiseerde versie om verscheidene redenen niet door de gemeenteraad vastgesteld.

De samenhang met andere beleidsterreinen is hierbij minimaal, waardoor er in de ontwikkeling en in het beheer onduidelijke keuzes gemaakt worden ten aanzien van de kwaliteit en hoeveelheid van het openbaar groen. Immers, zonder een duidelijke integrale visie kan de openbare ruimte niet adequaat worden toebedeeld aan de verschillende functies hiervan. De gemeentelijke organisatie erkent deze

opgave en geeft aan in de nieuwe structuurvisie aandacht te zullen hebben voor het bovenstaande knelpunt.

Kwaliteit en kwantiteit van het openbaar groen

De keuzes die worden gemaakt zijn mede afhankelijk van het belang dat het gemeentebestuur hecht aan openbaar groen. De laatste jaren is landelijk en ook in Haarlem het inzicht gegroeid dat openbaar groen financiële en maatschappelijke waarde heeft. Groen in de stad verbetert de kwaliteit van de leefomgeving en het heeft een positief effect op de beleving van de openbare ruimte en op de waarde van woningen en commercieel vastgoed. In het beleid van de gemeente wordt hier vooralsnog nauwelijks rekening mee gehouden.

Haarlem heeft ook geparticipeerd in de Nederlandse TEEB (*'The Economics of Ecosystems and Biodiversity'* / *De Economische aspecten van Ecosystemen en Biodiversiteit*) studies. Deze studies maken de economische baten van biodiversiteit zichtbaar en helpen overheden om bij beleid- en investeringsbeslissingen het economische belang van biodiversiteit en ecosysteemdiensten adequaat mee te wegen. Het college van B en W heeft aangegeven dat zij een startnotitie wil over TEEB. Dit kan de eerste stap zijn op weg naar het verankeren en beter beschermen van openbaar groen bij ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente.

Ambitie

In het coalitieakkoord 2014 kiezen B en W voor behoud en verbetering van de groene leefomgeving. Eind 2014 heeft de gemeenteraad besloten voor een aantal gebieden de ambitie (beeldkwaliteit) van het openbaar groen naar beneden bij te stellen, om een bezuiniging van ca. € 1 mln. te realiseren. De effecten van deze beslissing zijn op dit moment nog niet zichtbaar, maar verwacht wordt dat op termijn er een verlaging zal optreden van de belevingswaarde, omdat de perceptie ten aanzien van schoon, heel en veilig minder wordt. Dit terwijl in het omnibusonderzoek Haarlemmers de kwaliteit en de kwantiteit van het huidige openbaar groen als beperkt omschrijven en ervaren.

De aangekondigde bezuinigingen op de openbare ruimte herbergen een duidelijk risico op afname van de kwaliteit van openbaar groen. De realisatie van openbaar groen in dergelijke ontwikkelingen vraagt om duidelijke kaders (bijvoorbeeld kwantitatieve normering) die zich kunnen meten met de andere functies zoals bebouwing, parkeernormen, verkeer en dergelijke. Het ontbreekt echter beleidsmatig aan concreet geformuleerde ambities. Wettelijke – en financiële normen veroorzaken mogelijke conflicten tussen bijvoorbeeld parkeren en groen in de wijken, met als gevolg dat in de praktijk veelal de ambities voor openbaar groen worden bijgesteld.

Burgerparticipatie

Het coalitieakkoord benoemt het belang van burgerinitiatieven, maar ten aanzien van burgerparticipatie in het openbaar groen heeft de gemeente Haarlem geen uitgewerkt beleid waarin de (on)mogelijkheden zijn uitgewerkt. Burgerinitiatieven lopen in de praktijk aan tegen strenge beleidskaders ten aanzien van het zelf snoeien, onderhouden of aanpassen van openbaar groen in de groenstructuur. Hoewel deze kaders enerzijds nodig zijn als houvast voor het gemeentelijk handelen, leiden zij er anderzijds toe dat de gemeente onvoldoende gebruik maakt van de kansen die burgerparticipatie biedt voor het efficiënt realiseren van doelen voor het openbaar groen in de stad. Desondanks zijn er in Haarlem meerdere burgerinitiatieven en vrijwilligersorganisaties die zich georganiseerd hebben om meer groen te creëren in hun wijk. Deze organisaties werken in meerdere

locaties in de stad met wisselend succes en wisselende samenwerking met de gemeente aan beheer van het openbaar groen in de wijk.

De gemeente heeft wel een nota 'Stadslandbouw', waarin beleid en uitvoering voor het vrijgeven van locaties voor tijdelijk gebruik is vastgelegd. Er is er ook enig gelabeld budget (leefbaarheid) voor het ondersteunen van initiatieven.

Toekomst en klimaatbestendig Haarlem

Een toekomst- en klimaatbestendige stad betekent voor Haarlem een kwalitatieve leefomgeving die uitnodigt om er te wonen, werken, ondernemen en recreëren. Deze kwaliteit kan onder druk komen te staan door hevige regen, langdurige droogte en een toename van het aantal warme dagen. Dit zorgt voor omvangrijke schade aan gebouwen, infrastructuur, openbare ruimte, gezondheid en economie. Onderzoek laat zien dat de schade oploopt als er niets aan gedaan wordt. De rekening komt dan bij woningeigenaren, bedrijven en de belastingbetaler van de toekomst terecht. Het is belangrijk deze schade te voorkomen. Door deze opgave nu al te combineren met andere opgaven kan een verbetering van de stedelijke kwaliteit worden bereikt, en kunnen toekomstige kosten vermeden worden (manifest klimaatbestendige stad, deltaprogramma, 2013). Denk bijvoorbeeld aan het tegengaan van hittestress en wateroverlast of de realisatie van energiebesparing. De gemeente Haarlem legt op dit moment geen sterke beleidsmatige relatie tussen openbaar groen en toekomst- en klimaatbestendigheid.

Financiële kaders

De werkelijke uitgave aan 'groen' wordt gevormd door een bundeling van uiteenlopende budgetten. Denk hierbij aan het budget voor beheer en onderhoud, het budget voor ecologie en duurzaamheid, het budget voor 'duurzaamheid, groen en fiets', het budget voor groene buurtinitiatieven of het budget voor Platform Haarlem groen. Deze versnippering is het logische gevolg van de uiteenlopende thema's die direct of indirect een relatie hebben met het openbaar groen. De verkokering van domeinen werkt als een belemmering. De openbare ruimte wordt nog onvoldoende als één domein (systeem) gezien. Het benutten van uitgaven en werkzaamheden vanuit andere thema's, het bundelen van inzet of het terugbrengen van gemeentelijke uitgaven door burgerinitiatieven zijn zaken die aandacht verdienen.

3. Aanbevelingen

De Rekenkamercommissie formuleert op basis van bovenstaande analyse de volgende aanbevelingen voor de gemeenteraad. De RKC geeft onderstaande telkens in het kader de aanbeveling, gevolgd door een toelichting.

1. Formuleer samenhangend beleid zodat beleidsdoelstellingen voor openbaar groen alle belangrijk tendensen en ontwikkelingen in hun onderlinge samenhang beschrijven en zodat hieraan voldoende specifiek doelstellingen en middelen kunnen worden gerelateerd.

De gemeente kan duidelijker stelling nemen voor openbaar groen. Een duidelijke afbakening en kwantitatieve normering van openbaar groen zijn een effectief instrument om openbaar groen te bevorderen en te positioneren ten opzichte van concurrerende bestemmingen van de beschikbare ruimte.

2. Ontwikkel en implementeer een set van effectieve instrumenten om de functies van openbaar groen maximaal te verbinden met de bestuurlijke ambities voor openbaar groen. Verlies hierbij de samenhang niet uit het oog.

Het vaststellen van een actuele structuurvisie openbare ruimte is een kans om het belang van openbaar groen in relatie tot andere functies te benoemen. Denk hierbij de afweging tussen het (behoud van) openbaar groen en de aanleg van gevraagde parkeerruimte of speelvoorzieningen.

3. Stel een plan van aanpak vast voor actief burgerschap in het openbaar groen.

Een uitwerkingsplan over burgerparticipatie geeft de noodzakelijke interne en externe helderheid over de (on)mogelijkheden van burgerparticipatie in het groene domein en kan de basis vormen waarmee invulling wordt gegeven aan de juiste ondersteuning richting burgers en organisaties.

Faciliteer als onderdeel hiervan andere partijen om naast de gemeentelijke inzet meer groen te realiseren, door de ambitie voor meer groen actief te delen met private en maatschappelijke partijen.

4. Doe nader onderzoek naar de concrete rol en invulling van openbaar groen in de bouw van een toekomst- en klimaatbestendige Haarlem.

Groen speelt een rol in de toekomst- en klimaatbestendige stad. De gemeente kan kansen verzilveren door deze relatie beter te leggen. Door openbaar groen te combineren met de opgave van een toekomst- en klimaatbestendige stad en de verschillende thema's die hierbij een rol spelen, kan de gemeente de stedelijke kwaliteit verbeteren en toekomstige kosten en problemen vermijden.

Het nader onderzoek naar het thema toekomst- en klimaatbestendige stad zou een analyse van de werkelijke knelpunten, de omvang van deze knelpunten en de oplossing hiervoor inhouden. De rekenkamer heeft in het onderzoeksrapport enkele trends en ontwikkelingen benoemd die hiervoor een basis kunnen vormen. De uitkomsten van deze analyse kunnen worden vertaald naar werkelijk beleid. (Voor hittestress en water worden hier de voorzichtige eerste stappen gezet).

5. Incorporeer de financiële en maatschappelijke waarde van openbaar groen in het afwegingskader voor de inzet van de beschikbare middelen voor ontwikkeling en onderhoud van openbaar groen.

Denk hierbij aan effecten op milieu, gezondheid, de waarde van vastgoed en de sociale veiligheid.

4. Bestuurlijke reactie

Het college van burgemeester en wethouders geeft in zijn brief aan de mening van de rekenkamercommissie te delen, dat (openbaar) groen in onze stad een onontbeerlijke factor is voor de leefbaarheid en dat een evenwichtige visie en een zorgvuldig beheer hierop vereist zijn. Het college geeft verder aan dat de analyse van de rekenkamercommissie grotendeels in lijn ligt met de groenambitie van het college en dat een aantal van de door de rekenkamercommissie aanbevolen maatregelen reeds vorm krijgt of in ontwikkeling is.

Op de aanbeveling van samenhangend beleid voor openbaar groen geeft het college aan geen voorstander te zijn van het op voorhand ontwikkelen van sectoraal beleid. De kaders worden naar de mening van het college gesteld in de Nota Ruimtelijke Kwaliteit (2012) en de in voorbereiding zijnde Toekomstvisie en Structuurvisie Openbare Ruimte. Voorts zal de invoering van Omgevingswet en de op te stellen Omgevingsvisie zorgen voor een integrale benadering.

Voor instrumentarium wijst het college op maatschappelijke kosten en baten analyses (MKBA's) waarvan het TEEB-instrument (The Economics of Ecosystems and Biodiversity) een voorbeeld is. Toepassing van het TEEB-instrument bevindt zich in Haarlem in een vroeg ontwikkelingsstadium. Ontwikkeling van aanvullend instrumentarium om de functie van openbaar groen te verbinden aan de bestuurlijke ambities is volgens het college niet nodig, waarbij wordt verwezen naar een oplopende score in de Omnibusenquête. Deze werd ondanks een taakstelling ten laste van beheer en onderhoud gerealiseerd. De Structuurvisie Openbare Ruimte en de Toekomstvisie zullen ervoor zorgen, dat bijvoorbeeld de aanzienlijk woningbouwopgave niet ten koste gaat van de ruimtelijke kwaliteit. Ook de bestaande mogelijkheden tot burgerinitiatieven (onder meer vertegenwoordigd door Platform Haarlem Groener) zullen bijdragen aan het realiseren van de groenambities. De subsidies voor deze initiatieven voor tuinieren, beheer en onderhoud dragen bij aan groen in de openbare ruimte en aan de sociale verbondenheid.

De aanbeveling tot nader onderzoek naar openbaar groen in relatie tot een toekomst- en klimaatbestendig Haarlem wordt ingevuld met de stresstest klimaatbestendigheid, die in het eerste kwartaal van 2016 wordt uitgevoerd.

Met betrekking tot de incorporatie van de financiële en maatschappelijke waarde van openbaar groen merkt het college op, dat een aanzet in het vooruitzicht ligt voor de programmabegroting 2017. De kennis hiervoor wordt ontwikkeld door participatie in landelijke platforms op dit gebied.

5. Nawoord rekenkamercommissie

De rekenkamercommissie constateert, dat de reactie van het college op onderdelen in lijn ligt met de aanbevelingen. Zo is de commissie net als het college van mening, dat de ontwikkeling van apart sectoraal beleid niet wenselijk is. De aanbeveling tot samenhangend beleid beoogt te borgen dat openbaar groen een vast onderdeel is in *de integrale blik op de openbare ruimte*, zoals het college het noemt. Dit zou ervoor moeten zorgen dat bij bijvoorbeeld elke herinrichting in de openbare ruimte openbaar groen, naast bijvoorbeeld het aantal parkeerplaatsen en parkeerdruk, *altijd* wordt afgewogen. Net als het college is de commissie van mening dat de Structuurvisie Openbare ruimte het document is waar die samenhang in beleid zijn beslag moet krijgen. In de structuurvisie zullen tegengestelde belangen, zoals bijvoorbeeld parkeren en openbaar groen, expliciet moeten worden afgewogen. De rekenkamercommissie is verheugd dat het college in het eerste kwartaal van 2016 een stresstest naar klimaatbestendigheid zal (laten) uitvoeren. De commissie kijkt uit naar de resultaten en de beleidsreactie daarop.

Punten waarop de ambitie van het college en de commissie uiteenlopen zijn het plan van aanpak burgerparticipatie en de incorporatie van financiële en maatschappelijke waarde van openbaar groen in het afwegingskader voor de inzet van middelen voor ontwikkeling en onderhoud van openbaar groen. Wat betreft de burgerparticipatie is de commissie van mening dat niet kan worden volstaan met subsidies. Een op te stellen plan van aanpak voor actief burgerschap zou duidelijkheid scheppen over de (on-)mogelijkheden van burgerparticipatie en die zou zich daardoor verder kunnen ontwikkelen. De ontwikkelingen op het terrein van financiële en maatschappelijke waardering van groen in relatie tot de inzet van de middelen voor beheer en onderhoud worden weliswaar gevolgd, maar zouden ambitieuzer kunnen worden opgepakt door een actievere houding.

Bijlage 1:

Aanbevelingen van de onderzoekers bij de onderzoeksrapportage 'Meer waarde met groen'*Kwaliteit en kwantiteit*

1. Formuleer kwantitatieve normen voor het openbaar groen. (als voorbeeld zou kunnen dienen, zoals dit in normen voor water is vastgelegd).
2. Vertaal de waarde van groen in economische waarde. Gebruik hiervoor de TEEB-studie (Economics of Ecosystems and Biodiversity, een maatschappelijke kosten-batenanalyse op het gebied).
3. Maak het beleid integraal. Vanuit een integrale visie op de openbare ruimte kunnen functies in onderlinge samenhang worden toegewezen aan de daarvoor beschikbare ruimte.
4. Creëer prikkels voor burgers, bedrijfsleven en organisaties om meer groen te realiseren.

Burgerparticipatie in het groen

5. Stel een visie op burgerparticipatie vast.
6. Maak de weg vrij voor burgerparticipatie door tegenstrijdig beleid aan te pakken.

Toekomst en klimaatbestendig Haarlem

7. Integreer openbaar groen in het beleid voor een toekomst- en klimaatbestendig Haarlem. Neem daarin de thema's wateroverlast, biodiversiteit, drinkwaterkwaliteit, gezondheid en economie op. Voer nader onderzoek uit naar het thema toekomst- en klimaatbestendige stad via een klimaatstresstest. Een klimaatstresstest brengt in kaart waar kwetsbaarheden en knelpunten liggen op het gebied van o.a. schadegevoeligheid, waterveiligheid, wateroverlast, hittestress, droogte en bodemdaling.
8. Stel beleid op voor toekomst- en klimaatbestendigheid (wat wil je met klimaatbestendigheid, welke middelen zet je in en hoeveel budget stel je beschikbaar).

Financiële kaders

9. Plaats de effecten van de bezuiniging op groen ook in breder perspectief en verwerk dit in een afwegingskader. Denk hierbij aan de effecten op milieu, gezondheid, maar ook op de sociale veiligheid.
10. Draag zorg voor enige flexibiliteit in de begroting. Dit maakt het makkelijker om 'werk met werk' te maken en het maatschappelijk kapitaal beter te benutten.
11. Stel het budget voor ecologie en biodiversiteit voor meerdere jaren vast.

Bijlage 2:

Meer waarde met groen

Onderzoek naar openbaar groen in de gemeente Haarlem

Auteurs:

- Drs. R.P. van der Helm (Polyground),
- Ir. J. Poppema (Grontmij)
- MSc. M de Vries (Extern lid RKC Haarlem)

Datum:

- 27 juni 2015

Haarlem

Inhoudsopgave

1. Inleiding

- 1.1 Aanleiding
- 1.2 Doelstelling
- 1.3 Aanpak
- 1.4 Betrokkenheid partijen

2. Kwaliteit en kwantiteit

- 2.1 Samenvattende conclusies en aanbevelingen
- 2.2 Toelichting op conclusies

3. Burgerparticipatie in het groen

- 3.1 Samenvattende conclusies en aanbevelingen
- 3.2 Toelichting op conclusies

4. Toekomst- en Klimaatbestendigheid

- 4.1 Samenvattende conclusies en aanbevelingen
- 4.2 Toelichting op conclusies

5. Financiële kaders

- 5.1 Samenvattende conclusies en aanbevelingen
- 5.2 Toelichting op conclusies

6. Uitkomsten schouw

Bijlagen

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De gemeente Haarlem heeft in het coalitieakkoord 2014-2018 een ambitie opgenomen betreffende het thema 'groen' en 'duurzaamheid'. Door enkele met elkaar samenhangende thema's loopt in dit geval een 'groene' draad. Een veilige schone en aantrekkelijke stad, een duurzame stad met een duurzame ruimtelijke kwaliteit en een daadwerkelijke versterking van de kwaliteit van het stedelijk groen.

De totale hoeveelheid groen in de gemeente Haarlem is relatief laag in vergelijking met andere 'grote' steden. Gemeenten boven 100.000 inwoners hadden in 2006 in de bebouwde kom gemiddeld 35 m² basisgroen per inwoner. In Haarlem is er per inwoner slechts 24 m² basisgroen aanwezig. Waarom er ondanks dit significante verschil toch wordt gesproken over enige 'relativiteit', heeft te maken met het groen dat in de directe omgeving van de gemeentegrenzen ligt, zoals het recreatiegebied Spaarnwoude en het duingebied waar inwoners gebruik van maken en baat bij hebben.

Dit neemt niet weg dat openbaar groen in de stad belangrijk is en dat Haarlem hierover slechts beperkt beschikt. Het levert een significante bijdrage aan de kwaliteit van wonen, werken en leven in Haarlem. Openbaar groen bepaalt in belangrijke mate of mensen zich thuis voelen in hun buurt, wijk of stad en heeft positieve invloed op een veelheid aan aspecten als gezondheid, economie, biodiversiteit, waarde van vastgoed, het omgaan met water etc. De Rekenkamercommissie Haarlem heeft daarom besloten onderzoek te doen naar de kwaliteit van het openbaar groen in de stad en de mate waarin Haarlem hieromtrent toekomst- en klimaatbestendig is.

1.2 Doelstelling

Centrale onderzoeksvraag

Door middel van dit onderzoek brengt de Rekenkamercommissie in beeld op welke wijze de gemeente Haarlem beleidsmatig en uitvoerend invulling geeft aan de 'groene' ambities van het coalitieakkoord. De centrale onderzoeksvraag luidt:

Hoe geeft de gemeente Haarlem invulling aan de ambitie voor de versterking van de kwaliteit van openbaar groen en hoe geeft zij hierbij invulling aan een toekomst- en klimaat bestendige stad?

Toekomst- en klimaatbestendigheid en burgerparticipatie binnen de context van openbaar groen.

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heeft de Rekenkamercommissie een normenkader opgesteld (zie bijlage). In het normenkader is te zien dat de Rekenkamercommissie ook nadrukkelijk aandacht wil besteden aan de thema's toekomst- en klimaatbestendigheid en burgerparticipatie. Dit zijn beide thema's die niet alleen een rol spelen bij openbaar groen, maar bij veel verschillende beleidsvelden in de gemeente. Toekomst- en klimaatbestendigheid en burgerparticipatie worden in dit onderzoek dan ook niet als apart thema volledig behandeld. Er wordt binnen dit onderzoek verkend op welke manier de gemeente invulling geeft aan beide thema's binnen de context van openbaar groen.

1.3 Aanpak

Het onderzoek heeft plaatsgevonden van oktober 2014 tot en met juni 2015 en heeft het karakter van een globaal onderzoek dat de gemeente input kan geven voor het stellen van kaders en het doorvoeren van verbeteringen. Op bepaalde onderdelen die de gemeente belangrijk vindt kan wellicht nader onderzoek worden uitgevoerd. Binnen dit

onderzoek is een dossierstudie uitgevoerd, zijn er aanvullende interviews gehouden en er is een schouw in vier wijken uitgevoerd. Dit heeft inzichten verschaft aangaande het onderwerp.

Om het geheel een leesbare structuur te geven is er gekozen om de volgorde van het normenkader aan te houden. Eerst wordt het onderwerp 'Openbaar groen' behandeld en daarna de 2 thema's 'burgerparticipatie' en 'toekomst- en klimaatbestendige stad'. Vervolgens wordt gekeken naar de financiële kaders betreffende het openbaar groen. Afgesloten wordt met de uitkomsten van de schouw. Er wordt vanuit visie en beleid doorgewerkt naar de daadwerkelijke uitvoering. Zo ontstaat er een heldere kijk op de bestaande kaders, de wijze waarop deze momenteel vorm krijgen in beleid, de praktische uitvoering die hieraan gegeven wordt en de daadwerkelijke resultaten en effecten hiervan. Onder ieder hoofdstuk staat vermeldt welke specifieke deelvragen uit het normenkader hier aan bod komen. Ieder hoofdstuk begint met de belangrijkste conclusies en aanbevelingen. Vervolgens worden deze nader uitgewerkt.

1.4 Betrokkenheid van partijen

Uit de gesprekken met ambtenaren, bewoners en andere partijen blijkt een grote betrokkenheid met het openbaar groen en een trots over wat er al bereikt is in Haarlem. Er wordt binnen de gemeente hard gewerkt aan beleid en uitvoering van openbaar groen, iets wat in deze tijd van bezuinigingen niet altijd even makkelijk is en waarbij men soms ook wordt beperkt. Ook de mensen in de wijken zijn bezig om samen met hun buurtgenoten meer of beter groen te creëren en zo invloed uit te oefenen op hun eigen leefomgeving.

Uit dit onderzoek kunnen punten gehaald worden die beter kunnen of zelfs moeten. Maar met de betrokkenheid en bereidwilligheid die uit dit onderzoek naar voren is gekomen, heeft de rekenkamercommissie het vertrouwen dat de gemeenschap de uitdagingen van vandaag en morgen kan aangaan om Haarlem nog groener en mooier te maken.

2. Kwaliteit en kwantiteit

Vragen uit het normenkader die in dit hoofdstuk worden behandeld:

- Op welke wijze heeft de gemeente vorm gegeven aan beleid voor openbaar groen?
- Welke doelen, uitgangspunten en aannames liggen aan het openbaar groen- én ecologisch beleid van de gemeente Haarlem ten grondslag?
- Welke (financiële) middelen zijn er beschikbaar voor het openbaar groen beleid?
- Welk kwaliteitsniveau van het openbaar groen wordt met de beschikbare middelen gerealiseerd?
- In hoeverre wordt het kwaliteitsniveau openbaar groen zoals vastgelegd in het beleid bereikt?
- Hoe sluit het openbaar groen op wijkniveau aan op het gebiedsgericht werken beleid?
- Welke rol heeft openbaar groen in het beleid voor de ontwikkeling van wijken?
- Hoe worden de kwantiteit en de kwaliteit van openbaar groen gemeten en getoetst?

2.1 Samenvattende conclusies en aanbevelingen

Conclusies

- Over het algemeen kan gesteld worden dat het gemeentelijke beleid omtrent Openbaar Groen SMART is geformuleerd. In organisatorische zin is het beleid van de gemeente op orde.
- Er zijn echter veel beleidsplannen en de integraliteit kan beter (integraliteit tussen beleid onderling, tussen de afdelingen van de organisatie en tussen beleid en uitvoering). Met de nieuwe structuurvisie wordt hier reeds een goede stap mee gezet.
- Het analoge groenstructuurplan uit 1991 is verouderd.
- Groen heeft ook (financiële) waarde. In het beleid van de gemeente wordt hier nauwelijks rekening mee gehouden.
- Er wordt aangegeven dat zowel de kwaliteit als de kwantiteit van het groen niet hoog is. Het risico is aanwezig dat de kwaliteit afneemt als gevolg van de onlangs gekozen versobering.
- Een ambitie om Haarlem groener te maken sluit niet aan bij de gekozen weg van bezuiniging en versobering. Versterking van groen vraagt een duidelijke keuze.
- Het is de vraag of het terugzetten van het beeldniveau van B naar C op vele plekken in de toekomst daadwerkelijk kosten bespaard.

- Er is geen streven naar een uitbreiding van openbaar groen. Wel is er de laatste jaren geïnvesteerd in parken.
- Als rode draad door de interviews loopt dat 'groen' vaak aan het kortste eind trekt. In het ruimtelijke domein staat groen niet bovenaan het prioriteitenlijstje, waardoor groen in de uitvoering veelal verdrongen wordt door grijs (bestrating, verlichting, bankjes, paden e.d.).

Aanbevelingen

- Kwantitatieve normen voor het openbaar groen.
De gemeente kan duidelijker stelling nemen voor openbaar groen. Een harde afbakening en normering van openbaar groen is daarbij instrument dat ze kan inzetten om groen niet het kind van de rekening te laten zijn. Andere onderwerpen, zoals parkeren, verdrukken het openbare groen in het gevecht om de beperkt beschikbare vierkante meters. 'Harde' criteria voor groen kunnen helpen om te voorkomen dat groen wordt verdrongen door concurrerende bestemmingen.
- Verlies de integraliteit niet uit het oog. Vanuit een integrale visie op de openbare ruimte kunnen functies in onderlinge samenhang worden toegewezen aan de daarvoor beschikbare ruimte.
- Creëer prikkels om naast de gemeentelijke ambitie meer groen te realiseren.
Deel de ambitie voor meer groen met private- en maatschappelijke partijen.
- De vertaling van de waarde van groen uitgedrukt in geld.
De financiële waarde kan gebruikt worden voor het versterken van de positie van groen.

2.2 Toelichting op conclusies

Algemeen

De gemeente Haarlem heeft haar beleid ten aanzien van Openbaar Groen in diverse beleidsdocumenten beschreven. In de bijlage staat een overzicht van de – in het kader van dit onderzoek relevante – beleidsstukken. Over het algemeen kan gesteld worden dat het beleid op het gebied van Openbaar Groen (en de raakvlakken hiermee) van de gemeente SMART is geformuleerd. Een voorbeeld hiervan is het ecologische beleidsplan; een goed plan met een duidelijk uitvoeringsprogramma en een jaarlijks budget. Toch komen uit de dossieranalyse en de interviews een aantal punten naar voren over het beleid van de gemeente die aandacht vragen.

De integraliteit tussen beleid onderling, tussen de afdelingen van de organisatie en tussen beleid en uitvoering kan beter. Dit wordt door velen binnen de gemeentelijke organisatie erkend en daarom is er het doel gesteld hier nadrukkelijk aandacht aan te besteden bij het opstellen van de nieuwe structuurvisie. Er is nog te vaak sprake van conflict tussen vigerende beleidsstukken en -thema's. De beperkte beschikbare ruimte kan niet toebedeeld worden aan een tal van functies zonder duidelijke keuzes te maken. Vanuit een integrale visie op de openbare ruimte kunnen functies in onderlinge samenhang worden toegewezen aan de daarvoor beschikbare ruimte.

De gemeente heeft een groenstructuurplan uit 1991. Dit analoge plan is verouderd. Het vak van groenbeheer heeft zich sindsdien ontwikkeld en geprofessionaliseerd. Inzichten over groenbeheer zijn tegenwoordig dan ook anders dan in 1992. In 2009 is een poging gedaan om een nieuw groenstructuurplan vast te stellen, maar dit is niet gelukt vanwege een discussie over een (vastgelopen) burgerinitiatief en de normering van groen. Actuele kennis en inzichten op het gebied van openbaar groen zijn dus wel in de organisatie aanwezig. Het is zaak deze in te zetten bij het opstellen van de nieuwe structuurvisie.

De laatste jaren is het inzicht gegroeid dat groen ook (financiële) waarde heeft. Groen in de stad verbetert de kwaliteit van onze leefomgeving. Het heeft een positief effect op onze openbare ruimte en op de daarin aanwezige natuurwaarden. Bovendien leidt groen tot lagere kosten van zorg en ziekteverzuim. Het verhoogt tevens de waarde van huizen, kantoren en winkels. De TEEB studie waar de gemeente aan meewerkt toont dit ook aan. In het beleid van de gemeente wordt hier vooralsnog nauwelijks rekening mee gehouden, terwijl dit juist gebruikt zou kunnen

worden voor het versterken van de positie van groen. Geïnterviewden geven aan dat het hiernaast ook ontbreekt aan incentives bij (private en maatschappelijke) organisaties om groen te realiseren. Het college geeft aan dat zij een startnotitie wil over TEEB. Dit kan de eerste stap zijn op weg naar het verankeren en beter beschermen van openbaar groen bij ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente.

Kwaliteit

Eind 2014 heeft de gemeenteraad besloten om de ambitie (beeldkwaliteit) van het groen naar beneden bij te stellen, teneinde een bezuiniging van ca. 1 miljoen te realiseren. De niveaus zijn nu:

- Binnenstad, hoofdinfrastructuur, overige parken & groengebieden, bedrijfsterreinen: B (niet veranderd)
- Winkelcentra, knooppunten, monumentale parken: B (was A)
- Woonwijken: C (was B)
- Woonwijken bomen: B (niet veranderd)
- Buitengebied: C (niet veranderd)

Voor een aanzienlijk deel van het groen binnen de bebouwde kom in Haarlem is eind 2014 het niveau van de beeldkwaliteit teruggezet van B naar C. De effecten van deze beslissing zijn op dit moment nog niet te zien, maar zullen zich op termijn zeker tonen. Omdat het beheersregime is teruggezet is het te verwachten dat de kwaliteit – op het gebied van schoon, heel en veilig – minder wordt. Het gaat daarbij in eerste instantie om effecten als een verlaging van belevingswaarde. Ook heeft dit mogelijk tot gevolg dat er in de toekomst rekening moet worden gehouden met hogere kosten voor beheer en onderhoud (bijvoorbeeld inboeten, schadeherstel e.d.).

Uit de Omnibus (2014) blijkt dat Haarlemmers de kwaliteit van de openbare ruimte op een schaal van 0 (slecht) tot 10 (uitstekend) een 6,6 geven (idem als de jaren daarvoor). Zorgwekkender is het percentage Haarlemmers dat vindt dat er onvoldoende groen in hun wijk aanwezig is (41%) en het percentage Haarlemmers dat ontevreden is over de kwaliteit van het groen in hun wijk (46%). Beide percentages zijn gestegen ten opzichte van de jaren hiervoor.

Kwantiteit

Er is geen daadwerkelijk streven naar een uitbreiding van het groene areaal. Beleidsmatig ontbreekt het aan concreet geformuleerde ambities die met enige 'hardheid' zijn vastgelegd. De inrichting van de openbare ruimte wordt bepaald door een veelheid aan onderwerpen, zoals bebouwing, verkeer, speelvoorzieningen, etc. De realisatie van groen in dergelijke ontwikkelingen vraagt om duidelijke kaders (bijvoorbeeld kwantitatieve normering) die zich kunnen meten met de minder vrijblijvende criteria zoals parkeernormen etc.

Uitvoering van beleid

Als rode draad door de interviews loopt dat 'groen' vaak aan het kortste eind trekt. In het ruimtelijke domein staat groen niet bovenaan het prioriteitenlijstje, waardoor groen in de uitvoering veelal in de verdrinking komt. Denk aan mogelijke conflicten tussen parkeren en groen in de wijken met als gevolg dat groen in de praktijk veelal moet wijken. Mogelijk zijn deze conflicten zelfs fictief. De meest versteende wijk van Haarlem – het Rozenprieel – zou ook een parkeerprobleem hebben, terwijl een bewoner op een nacht 200 vrije parkeerplaatsen telde.

In de praktijk neemt de kwantiteit dus hier en daar af als gevolg van het geven van een hogere prioriteit aan andere functies. 'Als we nog ruimte over hebben dan plaatsen we wel een paar bomen of een parkje' (citaat uit een interview). Het opstellen van een nieuwe structuurvisie is een kans om het belang van openbaar groen in relatie tot andere functies beter te beschermen. Denk aan het opnemen van ruimtereserveringen, mede om voor aspecten als klimaatbestendigheid ruimte voor openbaar groen nodig zal zijn. Uiteindelijk moeten er keuzes worden gemaakt. Niet alleen keuzes die door de gemeente moeten worden gemaakt, maar ook keuzes waarover bewoners zich zullen moeten uitspreken. Denk hierbij aan het opofferen van groen voor gevraagde parkeer ruimte, of speelvoorzieningen.

Onlangs is de gemeentelijke organisatie veranderd in een Matrixorganisatie. Het is nog te vroeg om conclusies te trekken over de (positieve dan wel negatieve) gevolgen hiervan voor openbaar groen. Aandachtspunt is wel de wisselwerking tussen beleidsvelden onderling en tussen beleidsvelden en de uitvoering.

Het uitbesteden van beheer en onderhoud van openbaar groen gaat middels contracten met resultaatverplichting op beeldkwaliteit. Een extern bureau voert audits uit om te controleren of afspraken worden nagekomen. Hiermee is dus zowel het beheer & onderhoud, als de controle erop uitbesteed. Dit past bij een regisserende gemeente als Haarlem, maar vraagt wel om aandacht voor het vakgerichte inzicht.

3. Burgerparticipatie in het groen

Vragen uit het normenkader die in dit hoofdstuk worden behandeld:

- Wat is de gemeentelijke visie over verantwoordelijkheid van burgers bij het invullen van de ambitie (burgerparticipatie)?
- Hoe wordt het kwaliteitsniveau van openbaar groen, zoals vastgelegd in beleid, door de burgers beleefd?
- Hoe wordt omgegaan met burgerinitiatieven?

3.1 Samenvattende conclusies en aanbevelingen

Conclusies

- Burgerparticipatie biedt kansen in het vergroenen van de stad én het behalen van sociale doelen. Het coalitieakkoord spreekt het belang van burgerinitiatieven dan ook uit.
- De gemeente Haarlem heeft geen structureel beleid ten aanzien van burgerparticipatie in openbaar groen. Daarom is niet duidelijk wat precies de ambitie is ten aanzien van burgerparticipatie, wat de (on)mogelijkheden ervan zijn voor openbaar groen en hoe er mee moet worden omgegaan. Bij zowel wijkbewoners als de eigen gemeentelijke organisatie is er behoefte aan duidelijkheid. Omdat men intern niet goed voor ogen heeft waar actief burgerschap een rol kan spelen en hoe men om moet gaan met burgerinitiatieven, blijft het maatschappelijk potentieel maar beperkt benut.
- Regelgeving is vaak een beperkende factor. Als er volgens de regels wordt gewerkt laat dit weinig ruimte voor initiatieven van burgers in de openbare ruimte. Maatwerk is leidend voor een succesvolle burgerparticipatie in het openbaar groen, omdat regels per definitie algemeen zijn en mogelijk minder van toepassing op een concrete locatie. Op dit moment is er geen sprake van beleid dat faciliteert en zich leent voor gebiedsgericht maatwerk.
- Er is in sommige gevallen sprake van tegenstrijdigheid tussen beleid en de ambitie rondom actief burgerschap.
- Op diverse plekken hebben burgers zich georganiseerd om meer groen te creëren in hun wijk. Denk aan het platform Haarlem Groener. Er is dus behoefte en actiegerichtheid aanwezig voor groenparticipatie bij inwoners van Haarlem. Het schaalniveau van deze initiatieven varieert van klein tot groot en verschilt per wijk.
- Burgerinitiatieven vergen veel doorzettingsvermogen en tijd bij bewoners, met name bij projecten met een groter schaalniveau. De gemeentelijke organisatie wordt wel eens als een last ervaren. Deze ervaring zien we landelijk terugkomen. Soms terecht en soms onterecht.

Aanbevelingen

- Stel een visie vast op actief burgerschap.
Gelet op de bevindingen van dit onderzoek is het aan te bevelen om een visie vast te stellen over actief burgerschap. Een visie kan de kansen en mogelijkheden van het burgerinitiatief in het openbaar groen duidelijk maken. Een goede communicatie kan burgers inspireren actie te ondernemen in hun leefomgeving.

Het nemen van initiatief voor het opzetten van structureel beleid en uitvoering voor burgerparticipatie ligt in eerste instantie bij het college. Een uitspraak van het college over de wijze waarop zij aankijkt tegen burgerparticipatie, wat haar ambitie is en op welke manier zij dit wil realiseren, zou duidelijkheid scheppen bij ambtenaren, raadsleden en externe partijen (bewoners e.d.). De eerste stappen hiervoor heeft het college reeds gezet. De gemeente heeft gesprekken gevoerd met mensen in de stad over de bestuursstijl en de participatiesamenleving. Er zijn in totaal zes gesprekken gevoerd. Ook raadsleden waren hierbij aanwezig. Aan de hand van de gesprekken is een knelpuntenanalyse gemaakt. Dit kan het college aangrijpen om een duidelijke positie in te nemen over burgerparticipatie. Het mislukken van een burgerinitiatief in het verleden – waardoor ook het nieuwe groenstructuurplan het niet heeft gered – kan hiermee definitief worden achtergelaten en de gemeente kan een nieuwe start maken.

3.2 Toelichting op conclusies

Burgerparticipatie biedt kansen

Juist in tijden waarbij de stedelijke ambitie niet kan worden gerealiseerd binnen de beschikbare gemeentelijke middelen biedt cocreatie met burgers (inclusief bedrijven) mogelijkheden voor het halen van groene en sociale doelen. Er zijn verschillende voorbeelden van succesvolle burgerinitiatieven waaruit dit blijkt, ook in Haarlem (zie onder andere de beschrijving verder op in deze paragraaf).

Geen structureel beleid

De gemeente Haarlem heeft geen structureel beleid ten aanzien van burgerparticipatie. De gemeente heeft wel een nota Stadslandbouw, waar zeven locaties worden vrijgegeven voor initiatieven. Er is er ook enig gelabeld budget (leefbaarheid) voor het ondersteunen van initiatieven. Maar verder wordt burgerparticipatie wel benoemd in beleidsstukken, maar het ontbreekt aan een gedegen en samenhangende visie die zijn beslag krijgt in functioneel beleid. Momenteel moet men het doen met verouderde (soms zelf niet eens officieel vastgestelde) stukken. Een voorbeeld hiervan is een niet vastgestelde groenparticipatiefolder waarin staat dat de gemeente geen groenparticipatie wil in de hoofdgroenstructuur. Naast de ontbrekende status betreft het hier een dermate verouderd inzicht dat het maar de vraag is of dit nog van toepassing is. Kortom er is behoefte aan duidelijkheid.

Geen duidelijk (SMART-geformuleerde) ambitie

Burgerparticipatie is een onderdeel van de portefeuille van een van de wethouders en de noodzaak ervoor wordt in het coalitieprogramma benoemd, maar het is niet duidelijk wat precies de ambitie is ten aanzien van burgerparticipatie, wat de (on)mogelijkheden ervan zijn voor openbaar groen en hoe er mee moet worden omgegaan. Er wordt in de dagelijkse praktijk naar eer en geweten gehandeld, wat in sommige gevallen tegenstrijdig kan zijn met het verouderde groenstructuurplan, maar wat wel aansluit bij de huidige ambities en verwachtingen van participatie en 'samen doen'.

Visie op actief burgerschap nodig

Gelet op de bevindingen van dit onderzoek is het aan te bevelen om een visie vast te stellen over actief burgerschap. Een visie kan de kansen en mogelijkheden van het burgerinitiatief in het openbaar groen duidelijk maken en een goede communicatie kan burgers inspireren actie te ondernemen in hun leefomgeving. Het is daarbij belangrijk ook te formuleren welke rol de gemeente wil en kan spelen en de eigen organisatie hierop in te richten zodat burgerinitiatieven kunnen worden omarmd en gefaciliteerd.

Re-actieve houding gemeente

Door het ontbreken van structureel beleid op het gebied van burgerparticipatie komt het omgaan hiermee nu veelal reactief tot stand. Als bewoners zich melden dan probeert de organisatie hier zo goed mogelijk mee om te gaan. Slechts hier en daar stimuleert de gemeente initiatieven. Het zijn vooral de gebiedsbeheerders en gebiedsverbinders die de participatieve trajecten coördineren en soms stimuleren. Een gebiedsbeheerder heeft echter een zeer breed takenpakket en kent een grote oppervlakte als werkgebied. Bij een succesvol burgerinitiatief (Van Marumstraat, zie verder op in dit hoofdstuk) heeft de gemeente zelfs meerdere keren de buurt aangegeven dat het maar beter zou zijn om te stoppen, vanwege de obstakels. De buurt heeft dit advies genegeerd en is doorgegaan met het groenproject.

Diverse initiatieven in Haarlem

Dat er geen beleid is ten aanzien van burgerparticipatie, betekent dus niet dat er niets gebeurt in Haarlem. Op diverse plekken hebben burgers zich georganiseerd om meer groen te creëren in hun wijk. Denk aan het Platform Haarlem Groener, die met diverse projecten in de stad bezig is. Het schaalniveau van deze initiatieven varieert van klein tot groot en verschilt per wijk. Dit blijkt ook uit de schouw, zie onderstaande tabel:

Wijk	Burgerparticipatie
Meerwijk	In deze groene wijk is er sprake van enige groenparticipatie, denk aan de geveltuintjes aan de Stresemannlaan. Ook zijn er vrijwilligers actief bij de Meerplas. De natuurwerkgroep meerplas voert 1 keer per 2 weken onderhoud uit. In de poelbroekpolder hebben vrijwilligers een ijsvogelbroedplaats aangelegd samen met het Noordhollands landschap. Het Spijkerboorpad is een goed voorbeeld van samenwerking tussen bewoners, jongeren, Dock en Bedrijven Doen (bedrijven geven menskracht en geld voor maatschappelijke doelen).
Rozenprieel	In de zeer versteende wijk Rozenprieel gebeurt heel veel. Alle bewoners van een huizenblok met de achterkant aan de Van Marumstraat hebben het initiatief genomen om een rommelige plek met armoedig groen en veel hondenpoep om te vormen tot een verzorgde gezamenlijke groenstrook in combinatie met een uitbreiding van de eigen tuin. Ook zijn er in de wijk ongeveer 70 bakken met groen door bewoners geadopteerd (georganiseerd door het Geheime Groene Roos Genootschap) en diverse huizen hebben een geveltuintje. Op iets grotere schaal is er de Tuin van Jonker, een vergroening van de Tybautstraat en de drijvende tuinen in het Spaarne.
Parkwijk	Groene buurtinitiatieven zijn niet direct zichtbaar in de wijk, maar de omgeving leent zich er wel voor.
Bomenbuurt	Op kleine schaal vindt in deze wijk groenparticipatie plaats. Dit is te zien aan de geveltuintjes en de bloemrijke boomspiegels.

Niet van een leien dakje

Burgerinitiatieven zijn niet altijd even makkelijk tot een succes te brengen. Het vergt veel doorzettingsvermogen en tijd bij bewoners, met name bij initiatieven met een groter schaalniveau. Naast tijd en inzet is het vaak ook wenselijk om inzicht te hebben in het functioneren van het gemeentelijke apparaat. De ambtelijke processen verschillen immers danig met de snellere en pragmatische insteek van burgers.

Daarnaast komt er heel wat bij kijken om een initiatief te voorzien van draagvlak bij de overige bewoners, het daadwerkelijk uit te voeren en dan ook nog te zorgen dat het voor langere tijd succesvol wordt doorgezet.

Casus Van Marumstraat

Een interessante casus voor burgerinitiatieven rondom openbaar groen is het initiatief van de bewoners van de Van Marumstraat. Uit dit initiatief blijkt hoe belangrijk doorzettingsvermogen en het hebben van (sociale) trekkers zijn.

Het betreft hier een voorbeeld van een initiatief dat bottom up is ontstaan. Alle bewoners van een huizenblok hebben het initiatief genomen om een rommelige plek met armoedig groen en veel hondenpoep om te vormen tot een verzorgde gezamenlijke groenstrook in combinatie met een uitbreiding van de eigen tuin.

Een trekker van het project heeft met haar buurt zelf verschillende scenario's uitgewerkt en hiermee zijn ze naar de gemeente gestapt. Ook de gebiedsverbinder werd enthousiast over het plan. Aanvankelijk was het idee om de inrichting te betalen uit de opbrengst van de verkoop van drie meter tuin. Dit bleek echter lastig omdat dit twee verschillende begrotingen zijn binnen de gemeente. Uiteindelijk werd de inrichting betaald uit het beheerpotje, aangezien zij zelf voor het onderhoud zouden zorgen voor de komende tien jaar. In eerste instantie was er voor de inrichting 60.000 euro begroot. Dit is uiteindelijk 30.000 euro geworden, omdat het niet meer mocht zijn. Dit hebben de wijkbewoners weten te realiseren door slim in te kopen.

Een mooie bijkomstigheid van de nieuwe inrichting is dat hiermee ook een deel van de wateroverlast lijkt opgelost. De veelal stenige wijk heeft hier veel last van en door het verminderen van de bestrating kan het water nu beter wegzakken.

De bewoners onderhouden alles zelf, bomen, bakken voor moestuinen, schelpenpad en picknickbank. Het gemeenschappelijk groen achter de verlengde tuinen van de bewoners blijft openbaar. Om te voorkomen dat het

weer een poepplek wordt, komt er een hek wat 's avonds op slot gaat. Ze gaan er vanuit dat het onderhoud en beheer ongeveer 100 à 200 euro per jaar gaat kosten.

De medewerking van de gemeente wordt als goed ervaren. Toch waren er - vanuit het perspectief van de bewoners - wel veel problemen die overwonnen moesten worden met de gemeente. Behalve een hoge grondprijs voor de uitbreiding van de tuinen, werd er een paar keer door de gemeente getwijfeld aan het continueren van het plan. Ook in deze casus speelde 'draagvlak' een rol. De gemeente had als eis gesteld dat er draagvlak nodig was van omwonenden voor de plannen, d.w.z. van diegenen die op de tuin uitkijken.

Hiervoor hebben de bewoners in eigen beheer een flyer gemaakt, zonder dat de gemeente ondersteuning bood. Vanuit het perspectief van de gemeente zijn er ook zaken te noemen die lastig zijn of verbetering behoeven. Dit maakt deze casus ook zo interessant. Gemeenteambtenaren hebben te maken met hun eigen organisatie, procedures, capaciteit en werkwijze (systeemwereld) en deze strookt per definitief niet met de leefwereld van de bewoners. Ook krijgen zij te maken met wisselende bewoners (gemiddeld verhuist een persoon om de 7 jaar) en daarmee ook met wisselende initiatieven, soms voor dezelfde locatie.

4. Toekomst- en klimaatbestendig Haarlem

Vragen uit het normenkader die in dit hoofdstuk worden behandeld:

- Wat zijn de landelijke trends op het gebied van stedenbouwkundige functies en maatschappelijke tendensen in de ontwikkeling van openbaar groen, zoals de toekomst- en klimaatbestendige stad, op welke wijze geeft de gemeente hier momenteel al invulling aan in haar beleid en hoe kan de gemeente dit optimaliseren?
- Hoe krijgen de stedenbouwkundige functies en maatschappelijke tendensen, zoals de toekomst- en klimaatbestendige stad, in ontwikkeling van openbaar groen vorm in de praktijk?

4.1 Samenvattende conclusies en aanbevelingen

Conclusies

- De gemeente heeft ambitie en beleid op het gebied van duurzaamheid (in de brede betekenis van klimaat- en energieneutraliteit).
- De gemeente heeft het thema toekomst- en klimaatbestendigheid (in de betekenis van water, bodem, lucht, droogte, hitte, gezondheid e.d.) niet volledig uitgewerkt
- De relatie tussen openbaar groen en toekomst- en klimaatbestendigheid wordt niet sterk gelegd (niet volledig en niet integraal over de hele linie) .

Aanbevelingen

- Integreer openbaar groen in het beleid voor een toekomst- en klimaatbestendig Haarlem.
Groen speelt een rol in de toekomst- en klimaatbestendige stad. De gemeente kan kansen verzilveren door deze relatie beter te leggen. Door openbaar groen te combineren met de opgave van een toekomst- en klimaatbestendige stad, kan de gemeente de stedelijke kwaliteit verbeteren en toekomstige kosten vermijden. Voorbeelden van onderwerpen waar openbaar groen een belangrijke rol in kan spelen zijn wateroverlast, biodiversiteit, drinkwaterkwaliteit, gezondheid en economie. Deze en andere thema's kunnen dan verankerd worden in integraal beleid en vertaald worden naar maatregelen als het terugdringen van versterking, beplanting aanbrengen, verhogen biodiversiteit etc.
- Nader onderzoek toekomst- en klimaatbestendige stad (klimaatstresstest)
Er wordt aanbevolen om een nader onderzoek uit te voeren naar het thema toekomst- en klimaatbestendige stad. Binnen het kader van dit onderzoek is alleen gekeken naar dit thema voor zover het openbaar groen betrof. En bovendien was het niet het hoofdthema van het onderzoek. Een nadere analyse is gewenst van waar de knelpunten liggen, hoe groot deze knelpunten zijn en welk beleid hierop kan worden ingezet. Een voorbeeld hiervan is een klimaatstresstest (dit heeft de gemeente Rotterdam onlangs uitgevoerd). Een klimaatstresstest brengt in kaart waar kwetsbaarheden en knelpunten liggen op het gebied van o.a. schadegevoeligheid, waterveiligheid, wateroverlast, hittestress, droogte en bodemdaling en op basis waarvan vervolgens een klimaatadaptatieplan kan worden opgesteld.

- **Beleid voor toekomst- en klimaatbestendigheid**

Als de kwetsbaarheden en knelpunten in kaart zijn gebracht kan bepaald worden wat voor integraal beleid er moet worden opgesteld. Voor het onderwerp hittestress worden in de gemeente voorzichtig de eerste stappen gezet en ook het onderwerp water is reeds gericht op toekomst- en klimaatbestendigheid. Met beleid (wat wil je met klimaatbestendigheid, welke middelen zet je in en hoeveel budget stel je beschikbaar) is het ambtelijk apparaat beter ondersteund.

- **Trends en ontwikkelingen.**

De Rekenkamercommissie heeft in dit onderzoek enkele trends en ontwikkelingen benoemd en kort gekeken in hoeverre deze in Haarlem een plek hebben, of dienen te krijgen.

4.2 Toelichting op conclusies

Ambitie is aanwezig

Een toekomst- en klimaatbestendige stad betekent voor Haarlem een kwalitatieve leefomgeving die uitnodigt om er te wonen, werken, ondernemen en recreëren. Deze kwaliteit staat onder druk door hevige regen, langdurige droogte en een toename van het aantal warme dagen. Dit zorgt voor omvangrijke schade aan gebouwen, infrastructuur, openbare ruimte, gezondheid en economie. Onderzoek laat zien dat de schade enorm oploopt als er niets aan gedaan wordt. De rekening komt bij woningeigenaren, bedrijven en de belastingbetaler van de toekomst -onze kinderen- terecht. Het is belangrijk deze schade te voorkomen. Door deze opgave nu al te combineren met andere opgaven kan een verbetering van de stedelijke kwaliteit worden bereikt, en kunnen toekomstige kosten vermeden worden (manifest klimaatbestendige stad, deltaprogramma, 2013).

De gemeente heeft een ambitie uitgesproken op het gebied van duurzaamheid. De kadernota Haarlem Duurzaam met het programma Haarlem Klimaat Neutraal 2030 en de samenwerking in Spaarne Energie vormen het uitgangspunt voor het Haarlemse beleid. De gemeente vindt dat zij op het gebied van duurzaamheid een voorbeeldfunctie heeft, wanneer het gaat om haar eigen organisatie, gebouwen, duurzaam afvalbeheer, uitvoering van het ecologisch beleidsplan en de openbare ruimte. Het doel is dat de eigen organisatie klimaatneutraal wordt.

De gemeente legt geen sterke relatie tussen openbaar groen en toekomst- en klimaatbestendigheid

Toekomst- en klimaatbestendige stad is een breed begrip en raakt vrijwel alle beleidsdomeinen. Het gaat onder andere om energie, grondstoffen, klimaat, water en luchtkwaliteit. Goed en voldoende openbaar groen kan bijdragen aan een toekomst- en klimaatbestendig Haarlem. Denk bijvoorbeeld aan het tegengaan van hittestress en wateroverlast of de realisatie van energiebesparing. De gemeente Haarlem legt op dit moment geen sterke beleidsmatige relatie tussen openbaar groen en toekomst- en klimaatbestendigheid.

Trends en ontwikkelingen

Onderstaand worden verschillende thema's/trends weergegeven, gespiegeld aan de Haarlemse opgave. Het betreft hier geen alomvattende opsomming, maar een korte illustratie.

A. Organisatie van aanleg, beheer en onderhoud van openbaar groen

Er wordt steeds vaker gekeken naar mogelijke kansen om te bezuinigen om het openbaar groen. Waar mogelijk door met minder middelen hetzelfde te bereiken, maar vaak door ingrijpendere keuzes:

- **Omvormen openbaar groen met als doel onderhoud- en beheerskosten omlaag te brengen:**

Steeds meer gemeenten zoeken naar mogelijkheden om te bezuinigen op het openbaar groen. De druk op de gemeentelijke begroting maakt dat in het domein van beheer, onderhoud en realisatie van openbaar groen, elementen als efficiëntie meer dan vroeger een kritische randvoorwaarde vormen.

Hoewel aandacht voor de optimalisatie van processen en werkzaamheden altijd van nut kan zijn, toont de praktijk toch veelal directe of indirecte vormen van versobering. Hierbij gaat het in veel gevallen niet om een vermindering van de kwantiteit openbaar groen, maar wel van de kwaliteit. Denk hierbij aan een verlaging van het kwaliteitsniveau, maar ook aan een versobering van het type groen.

- **Sponsoring en 'adoptie':**

Een logische aanvulling op de zoektocht naar efficiëntie en versobering, wordt gevormd door de aandacht voor sponsoring van stukken groene openbare ruimte. Mooi aangeklede rotondes met een bordje 'mogelijk gemaakt door....', of bedrijventerreinen of ondernemersgebieden die zich ontfemen over hun groene omgeving.

Ook bewoners worden steeds vaker gevraagd om het groen in hun omgeving in eigen beheer te nemen. Bij een keuze voor gemeentelijke versobering of de mogelijkheid om met medebewoners de omgeving te verfraaien blijkt dit laatste steeds vaker een reële optie. Meer en meer gemeenten passen dergelijk 'adoptiegroen' toe.

Ook de gemeente Haarlem gaat mee in de trend van het bezuinigen op het openbaar groen. Deze versobering heeft gevolgen voor de kwaliteit van openbaar groen. Naast de intrinsieke waarde hiervan (bijvoorbeeld biodiversiteit, speelruimte) heeft dit gevolgen voor bijvoorbeeld de beleving van inwoners en hun algeheel gevoel van zich thuis en veilig voelen in de wijk. Hoe groot en wezenlijk deze effecten op de kwaliteit zijn, is nog niet duidelijk omdat de bezuiniging recent is doorgevoerd. Aandachtspunt voor de gemeente is om vinger aan de pols te houden ten aanzien van de effecten van de bezuiniging op het welzijn van haar inwoners. Daar waar urgentie ontstaat kan bijvoorbeeld lokaal ingegrepen worden.

De gemeente Haarlem kent verschillende vormen van sponsoring en adoptie, zoals we hebben kunnen lezen in het vorige hoofdstuk. Aandachtspunt is dat hier voor de gemeente nog meer winst te halen is, bijvoorbeeld door dit meer te stimuleren en faciliteren. De aantekening dient daarbij wel gemaakt te worden dat het waarschijnlijk een illusie is dat sponsoring en adoptie alle negatieve gevolgen van bezuinigingen te niet kunnen doen; met het argument van sponsoring en adoptie kunnen niet alle negatieve gevolgen worden weggewuifd.

B. Groter bewustzijn van de bredere meerwaarde van groen:

Groen biedt meer dan enkel een fraai beeld. Groen voorziet in tal van nuttige functies die aanvullend op het milieutechnische aspect van waarde zijn. Denk aan het voorkomen van wateroverlast, het verhogen van de biodiversiteit, het verbeteren van de kwaliteit van drinkwater, het bevorderen van de gezondheid van de inwoners van Haarlem (bewegen, geluksgevoel in een groene omgeving e.d.). Groen in Haarlem verbetert dus de kwaliteit van de leefomgeving van Haarlemmers. Deze brede waarde maakt dat er in Nederland (en daarbuiten) steeds vaker wordt gekeken naar slimme 'multifunctionele' toepassingen van groen.

C. Water (klimaatadaptatie)

Het beperken van wateroverlast is een van de functies die openbaar groen kan hebben. Versteende plekken nemen nauwelijks water op, terwijl gras en groen dat wel doen. Hoe meer groen, hoe minder wateroverlast. Minder wateroverlast zorgt voor minder problemen in wijken (bijvoorbeeld natte kelders):

- ▶ **Hemelwaterafvoer ontkoppelen / infiltratie van regenwater in de bodem**

Veel hemelwater valt op daken en straten en wordt daarna via het riool afgevoerd. Dit relatief schone zoete water komt terecht in waterzuiveringsinstallatie, waarna het wordt geloosd in oppervlaktewater. Dit betekent dat er minder water wordt opgenomen in het lokale ecosysteem, terwijl dit wel wenselijk is voor onder andere aanwezige vegetatie en ook voor verkoeling (verdamping). Hiernaast wordt ook kosten bespaard, als er minder water wordt afgevoerd. Op steeds meer plekken in Nederland wordt daarom gestimuleerd dat er meer water lokaal in de bodem verdwijnt. Dit kan met maatregelen als het verminderen van verharding en het creëren van plekken waar het water de bodem kan infiltreren.

- ▶ **Hemelwater vertraagd afvoeren**

Ten tijde van veel neerslag moet veel hemelwater worden verwerkt. Als er meer hemelwater moet worden verwerkt dan het riool- en watersysteem aankan, dan leidt dit tot overstromingen. Hoe meer water lokaal kan worden verwerkt hoe minder overlast. Naast lokale infiltratie (zie vorige punt), helpt ook het vertragen van de afvoer van hemelwater. Je houdt dan het water langer vast, voordat het hemelwater het riool ingaat. Groene daken zijn een manier om hemelwater vertraagd te laten afvoeren.

- ▶ **Aanleg van waterbuffers**

Hiernaast helpt het aanleggen van waterbuffers om het water op te vangen en wateroverlast te voorkomen.

Denk aan relatief kleine waterpartijen in de stad voor korte regenval en groteren waterpartijen aan de randen van de stad om langdurige pieken op te vangen.

Haarlem wordt verondersteld een relatief versteende stad te zijn. Veel straten en tuinen zijn versteend. Ook zijn in het verleden veel grachten en sloten gedempt waar steen voor terug is gekomen. Wateroverlast komt ook met regelmaat ter sprake als probleem. 'In Haarlem is het de laatste tijd overal raak. Het water staat ons tot aan de lippen. Geen grapje, maar bikkelharte realiteit. Op de één of andere manier lijkt het water hier in de omgeving niet meer weg te willen stromen. Als het hard regent krijgen we er in Haarlem rivieren gratis bij. Het hoeft er inmiddels niet eens meer hard voor te regenen om een overstroming te hebben hier.' (uit: Wateroverlast in Haarlem: Haarlem is aan het verzuipen, Wim Kok, januari 2012).

Bovendien is de verwachting dat als gevolg van klimaatverandering de wateroverlast alleen nog maar toeneemt. De gemeente Haarlem onderkent dit toekomstige probleem. In het Integraal Waterplan (geactualiseerd in 2014) heeft zij haar visie geformuleerd: 'een veilig, veerkrachtig en ecologisch gezond, toekomstbestendig watersysteem, met een hoge belevingswaarde en relevante gebruiks- en natuurfuncties. Dit betekent een watersysteem met voldoende berging om wateroverlast te voorkomen, en veilige inrichting en een goede waterkwaliteit. Het watersysteem kan zich goed herstellen na extreme perioden, maar ook na ongewenste lozingen. Het watersysteem is zodanig ingericht dat het gebiedseigen ecosysteem van het water- en oevermilieu zich duurzaam kan handhaven. Klimaatveranderingen worden opgevangen door een robuust systeem' (hoofdstuk 2). In het Intergraal waterplan wordt dan ook nadrukkelijk gesteld dat ruimte nodig is voor water en dit is als belangrijk uitgangspunt meegenomen in de nieuwe Structuurvisie Openbare Ruimte. Om inzicht te krijgen in de omvang en locatie van huidig en toekomstig wateroverlast kan de gemeente een instrument inzetten als een waterstresstest. Op dit moment wordt er al wel met Rijnland gekeken naar de mogelijke piekbergingen.

D. **Hittestress**

Hittestress is het fenomeen waarbij het stedelijke gebied in een lange hete periode zo warm wordt dat mens en dier daar last van krijgen. In de stad kan het wel 6 graden warmer worden dan in het omliggende buitengebied. Sterke opwarming van woningen en de openbare ruimte leidt tot vermindering van comfort of zelfs gezondheidsproblemen. Zo liggen de sterftcijfers tijdens een hittegolf hoger dan in een normale periode. Ook de kans dat bruggen door extreme hitte niet meer sluiten en voor verkeersopstoppen zorgen, neemt toe. Bezoekers van de stad nemen de toenemende hitte ook mee in hun overweging om te gaan winkelen. Extreme hitte is van negatieve invloed op het winkelende bezoek aan binnensteden.

Als bijkomend effect staat ook de kwaliteit van het drinkwater onder druk door (toenemende) hitte. Het verhoogde risico op een verspreiding van de legionella bacterie is een van de meer bekende gevolgen.

Stedelijk groen kan een bijdrage leveren aan de reductie van hittestress. Openbaar groen heeft positieve invloed op hittestress. Bomen en ander groen zorgen ervoor dat de locatie koeler blijft. En dit heeft zelfs effect op de omgeving van groen. Nabij een park is het bijvoorbeeld aanzienlijk koeler. Openbaar groen vermindert dus hittestress. Bovendien kan groen worden gebruikt voor het koel houden van waterleidingen door de wanden van gebouwen in de schaduw te houden.

De gemeente heeft het probleem van hittestress niet verankerd in beleid. Er zijn hitte-stresskaarten gemaakt door de gemeente die het probleem duiden. Een ambtenaar is momenteel bezig met het opstellen van een plan van aanpak voor hittestress, maar loopt hier tegen het probleem aan dat hittestress niet is verankerd in beleid en hier ook geen budget voor is.

E. **Ecologie/Biodiversiteit**

De biodiversiteit (de variatie aan planten en diersoorten) in Nederland gaat achteruit. Er leven steeds minder vogels, insecten, planten en zoogdieren in onze steden, dorpen en op ons platteland. Naast de intrinsieke waarde van planten en dieren, heeft een hogere biodiversiteit ook veel voordelen voor de mens:

- ▶ schoon drinkwater;
- ▶ een schone lucht;

- ▶ een goede gezondheid; mensen hebben bijvoorbeeld minder allergieën, minder hart- en vaatziekten en minder psychische klachten in een groene omgeving;
- ▶ de natuurlijke voedselkringloop;
- ▶ het regelen van het klimaat.

Planten en dieren komen niet alleen in natuurgebieden voor, maar ook de tuinen, gebouwen, pleinen en parken van Haarlem zijn leefgebieden voor veel – en soms bijzondere – soorten. In steden en dorpen zijn kleine aanpassingen genoeg om ervoor te zorgen dat meer plant- en diersoorten zich er thuis voelen. Vandaar dat in Nederland hier en daar initiatieven worden ontplooid om de biodiversiteit te verhogen, een voorbeeld hiervan is het project Biodiversiteitsmeter Harnaspolder in Delft, waar scholen, burgers en allerlei organisatie samen aan de slag zijn om meer biodiversiteit in hun wijk te krijgen.

Hoewel er geen daadwerkelijk onderzoek is uitgevoerd, geven de eerste inzichten aan dat de biodiversiteit van het openbaar groen in Haarlem beperkt is. De gemeente Haarlem onderkent het belang van biodiversiteit en onderneemt dan ook actie om de biodiversiteit te verhogen. Zij heeft een ecologisch beleidsplan opgesteld en stelt hiervoor ook jaarlijks budget voor vast.

F. **Luchtkwaliteit**

De relatie tussen openbaar groen en fijnstof is nog onderwerp van (wetenschappelijke) discussie. Het absorptievermogen van planten is gering. Er is ook geen uitgebreide wetenschappelijke kennis waarmee bepaald kan worden welke opbouw, combinatie en locatie van beplanting nu precies moet worden gebruikt.

G. **Bodem**

Trends die spelen in Nederland en ook in Haarlem zijn onder andere het tegengaan van bodemdaling (slappe bodem) en het achteruitgaan van de bodemstructuur (organische stofgehalte, bodemvruchtbaarheid). In hoeverre hier sprake van is in Haarlem, ligt buiten de scope van dit onderzoek. De verwachting is dat er sprake zal zijn van bodemdaling en het achteruitgaan van de bodemstructuur. Groen en groenbeheer kan hieraan een positieve bijdrage leveren.

H. **Energie**

Groen in de stad kan ook bijdragen aan de reductie van het energieverbruik. Zo zorgen groene daken en geveltuintjes voor zowel verkoeling als isolatie. De toenemende inzet van alles behalve duurzame airco's kan hiermee worden teruggebracht: 1 boom in de stad produceert koelte voor 10 airco's. In Haarlem worden met de 'Nota Dak' wel richtlijnen gegeven voor duurzame daken. Het ontbreekt echter nog aan een werkelijke bevordering/stimulering.

I. **Leefbaarheid/Sociale cohesie**

Groen heeft een sterke relatie met de leefbaarheid en sociale cohesie in een wijk. Goed verzorgd, schoon en kwalitatief hoogwaardig groen zorgt ervoor dat mensen zich prettiger, gelukkig en veiliger voelen in hun eigen wijk. Ook sociale interactie verhoogt het gevoel van geluk en zorgt ervoor dat mensen zich ergens thuis voelen. Maar bovendien zorgt sociale interactie met buurtgenoten dat mensen zich verbonden voelen met de gemeenschap en de gemeenschappelijke leefomgeving. En dit leidt ertoe dat mensen meer zorg dragen voor het welzijn van andere mensen en hun fysieke omgeving. De trend is echter dat de sociale interactie tussen mensen aan het afnemen is en daarmee ook de zorg voor de eigen leefomgeving.

J. **Gezondheid**

Wie in een groene wijk woont, voelt zich beter en bezoekt minder vaak de huisarts. Een groene omgeving vermindert stress, nodigt uit tot bewegen en het ontmoeten van buurtbewoners. Daarnaast is groen in de buurt goed voor de ontwikkeling van kinderen en kan het bijdragen aan persoonlijke ontwikkeling, zingeving en een goed microklimaat. Kortom, groen in de wijk is essentieel voor het verbeteren van de gezondheid van haar inwoners. (Uit: Een groene gezonde wijk, inspiratie voor de wijk, 2010, o.a. VU Universitair Medisch Centrum en GGD).

K. **Economie**

Groen in de stad verbetert de kwaliteit van onze leefomgeving. Groen heeft een positief effect op onze openbare ruimte en op de natuurwaarden daarin. Groen staat voor gezondheid, educatie, samen genieten en milieuvriendelijk handelen. Een trend is om het economisch rendement van groen mee te nemen in de stedelijke ontwikkeling. Een groenere leefomgeving verhoogt bijvoorbeeld de waarde van onze huizen, kantoren en winkels. En we hebben ook gezien dat groen energie kan besparen. In Haarlem wordt voorzichtig aan (TEEB studie) afgetast op welke manier het economisch rendement van groen mee kan worden in een bredere weging.

5. Financiële kaders

Vragen uit het normenkader die in dit hoofdstuk worden behandeld:

- Welke financiële middelen zijn er beschikbaar voor het openbaar groen beleid?
- Is er budget vrijgemaakt voor de thema's van openbaar groen en is dit budget duidelijk geormerkt?
- Zijn de thema's duurzaamheid en innovatie geormerkt?
- Is het onderhoud van openbaar groen apart geormerkt?

5.1 Samenvattende conclusies en aanbevelingen

Conclusies

- De uitgaven aan groen kennen een uiteenlopende oorsprong. Denk hierbij aan het budget dat middels aanbesteding wordt uitgegeven aan beheer en onderhoud, het budget van €200.000,- dat jaarlijks beschikbaar is voor ecologie en biodiversiteit, de €500.000,- per jaar die beschikbaar is voor 'duurzaamheid, groen en fiets', de €20.000,- voor groene buurtinitiatieven, of de €5.000,- voor Platform Haarlem Groen.
- De uiteenlopende oorsprong is een logisch gevolg van de uiteenlopende thema's die direct of indirect gaan over openbaar groen. De budgetten zijn per thema duidelijk geormerkt. Er zijn echter ook gecombineerde thema's waarbij de uitgave kan worden gedaan aan groen, maar waarbij evenzogoed een keuze kan worden gemaakt voor een andere uitgave.
- Er is budget vrijgemaakt voor zowel ecologie en biodiversiteit als voor duurzaamheid. Innovatie wordt hier niet direct genoemd, maar maakt onderdeel uit van de specifiekere ambities binnen deze thema's.
- De verkokering van inzet op groen en de daaraan gekoppelde begroting maakt het lastig om financieel rendement te halen uit burgerinitiatieven, maar ook om gecombineerde uitgaven te doen.
- Het beheer en onderhoud van openbaar groen wordt aan Spaarnelanden uitbesteed. Er is dus geen sprake van marktwerking. Het groenbeheer wordt hierdoor niet voor het meest gunstige tarief uitgevoerd.
- Groen wordt weinig gezien als verdienmodel.
- Het vervangen van gekapte bomen heeft een achterstand van 4 jaar.

Aanbevelingen

- Plaats de effecten van de bezuiniging op groen ook in breder perspectief en verwerk dit in een afwegingskader. Denk hierbij aan de effecten op milieu, gezondheid, maar ook op de sociale veiligheid.
- Draag zorg voor enige flexibiliteit in de begroting. Dit maakt het makkelijker om 'werk met werk' te maken en het maatschappelijk kapitaal beter te benutten.

5.2 Toelichting op conclusies

Direct en indirecte uitgaven

Er zijn diverse thema's en onderliggende beleidsvelden van waaruit investeringen worden gedaan in het openbaar groen. Waar het bij zaken als het beheren van de beeldkwaliteit draait om een uitgave die zich direct richt op het openbaar groen, zijn er ook thema's van waaruit uitgaven minder direct te koppelen zijn aan het openbaar groen, maar hier wel ontegenzeggelijk mee verbonden zijn. Thema's als duurzaamheid en ecologie kennen immers in veel gevallen een groene component maar beperken zich hier niet toe. De financiële kaders voor de thema's zijn duidelijk geormerkt.

Enkele specifieke beleidsthema's

In 2013 is het Ecologisch beleidsplan vastgesteld. Hierin is opgenomen dat voor de ontwikkeling en verbetering van de ecologische kwaliteit en biodiversiteit jaarlijks via de begroting € 200.000 beschikbaar wordt gesteld. Er wordt met name ingezet op de ontwikkeling van potentiële locaties. Hier wordt een groenimpuls gerealiseerd. Het budget wordt voor dit doel als toereikend gezien. Het budget is echter niet jaarlijks gelijk. Per jaar wordt er opnieuw gekeken naar nut en noodzaak. Dit brengt echter wel onzekerheid met zich mee die drukt op de continuïteit van de inzet.

Het project 'duurzaamheid, groen en fiets' is voor een periode van 2015 tot en met 2018 voorzien van een jaarlijks budget van € 500.000,-. Sinds kort is men ook begonnen met de inzet van deze middelen. Bewoners worden onder meer gestimuleerd om groene daken aan te leggen en zich als collectief in te zetten voor het groen in hun omgeving. Daarnaast is er dit jaar specifiek voor kleinschalige groene buurtinitiatieven een budget van € 20.000,- beschikbaar en heeft het Platform Haarlem Groen € 5.000,- gekregen. Er is een leefbaarheidsbudget voor (burger)initiatieven die de leefbaarheid van de wijk ten goede komen. Hieronder vallen dus ook initiatieven die te maken hebben met het openbaar groen. Het budget is vanaf 2013 echter teruggelopen van € 292.000,- naar € 150.000,- dit jaar.

Bezuinigingen

Deze tendens van bezuinigingen zien we in bredere context terug. Er is een taakstelling om 10 miljoen structureel te bezuinigen. Daarnaast is er een specifieke bezuiniging uitgesproken in het coalitieakkoord van € 1 miljoen structureel door het verlagen van het geambieerde kwaliteitsniveau voor het openbaar groen en de kwaliteit van verhardingen. De effecten van deze bezuinigingen zijn reeds besproken in de voorgaande hoofdstukken, met name aangaande de kwantiteit en kwaliteit.

Sinds 2012 is er sprake geweest van areaaluitbreiding. Deze areaaluitbreiding ontstaat niet alleen door nieuwe ontwikkelingen maar ook door omvorming van bv. asfalt naar klinkers. Daarnaast zijn de afgelopen jaren stappen gemaakt in het databaseersysteem en inspecties waardoor het areaal beter inzichtelijk is gemaakt. Om dit areaal in stand te houden is structureel € 300.000 extra nodig. Deze toenemende vraag valt dus samen met een tegengestelde beweging van bezuiniging.

Door bezuinigingen is het vervangen van de in 2014 gekapte bomen vertraagd, dit zal in 2015 alsnog worden uitgevoerd via de zogenoemde Domein Dienstverlenings-overeenkomsten met Spaarnelanden NV. Er wordt uitgegaan van een volledige inhaalslag op kwaliteit en kwantiteit. Maar er is een enorme achterstand (4 jaar) en - er vanuit gaande dat de gemeente groen belangrijk vindt - dit behoeft dus sterk de aandacht van de gemeente.

Ervaring leert, aldus een geïnterviewde, dat door bezuinigingen alleen de technisch urgente interventies in het POW (Programma onderhoud werken) komen, waardoor er nauwelijks invulling wordt gegeven aan het werk-met-werk maken, alsmede de implementatie van beleidsambities. Geprogrammeerde vervanging van groenvoorzieningen en bomen valt zodoende vaak af.

(Ont)schotten

De verkokering van domeinen werkt als een belemmering. De openbare ruimte wordt nog onvoldoende als één domein (/systeem) gezien. Het benutten van uitgaven en werkzaamheden vanuit andere thema's, het bundelen van inzet of het terugbrengen van gemeentelijke uitgaven door burgerinitiatieven zijn zaken die aandacht verdienen.

Op dit moment is het onderhoud van groen volledig aanbesteed. Een initiatief waarbij de burgers het onderhoud van de gemeente willen overnemen zal dus geen financieel rendement opleveren doordat de uitgaven al vaststaan.

Calamiteiten-, dagelijks-, groot- en vervangingsonderhoud staan met elkaar in verband. Bijv. het uitstellen van vervangingen vraagt wellicht dat er meer middelen nodig zijn voor dagelijks- e/o groot onderhoud. Andersom zou

het ook zo kunnen zijn dat, door een relatief hoge kwaliteit er wellicht minder middelen nodig zouden kunnen zijn. Door het ontschotten is het mogelijkheid om te schuiven, daar waar meer/minder behoefte is.

Spaarnelanden

Het groenbeheer wordt uitgezet in de markt. Dit gaat via resultaatgericht uitbesteden. De nieuwe opdrachtnemers van de beheer- en onderhoudscontracten voor groen is Spaarnelanden NV, die worden gecontracteerd op basis van een vaste prijs. Hiermee is een belangrijke variabele voorlopig op slot gezet. De prijs is gebaseerd op een normkostenberekening. De raming wordt alleen door de gemeente gedaan, daarin speelt Spaarnelanden geen rol. Er wordt door een extern bureau een audit uitgevoerd op beeldkwaliteit.

De keuze voor Spaarnelanden betekent wel een ontbreken van directe marktwerking. Dit betekent dat het onderhoud meer kost dan in een situatie waarbij middels concurrentie een scherp tarief kan worden bedongen. Hier staat tegenover dat de gemeente middels de inzet van Spaarnelanden meerdere doelen bereikt. Met name het voldoen aan de Participatiewet en de inzet van mensen van 'Paswerk'. Bijkomend kent Spaarnelanden nog een erfenis uit het verleden. Een groot deel van het personeelsbestand wordt nog gevormd door ex-ambtenaren die duurder zijn dan reguliere medewerkers in deze branche.

Spaarnelanden heeft een winstdoelstelling. De winst gaat echter naar de algemene middelen van de gemeente en niet naar openbaar groen. In 2012 heeft de RKC Haarlem onderzoek uitgevoerd over de verzelfstandiging van Spaarnelanden (Spaarnelanden Dichtbij op afstand). Hier werd de (zwaarwegende) conclusie getrokken dat het marktconform werken van Spaarnelanden verbetering behoeft. Het is de vraag wat er met deze conclusie en bijbehorende aanbeveling is gebeurd.

Economisch rendement groen

Groen wordt nog steeds niet gezien als verdienmodel, ondanks projecten als TEEB, die het economisch rendement van groen, direct en indirect, in kaart brengen. Naast het gebrek aan ruimte voor groen, ontbreekt het aan de incentive om groen te realiseren. De groenafdeling wordt vaak om financiële redenen m.b.t. zowel ontwikkeling als beheer beperkt in het realiseren van de uiteindelijke ambitie, ook als deze in vastgesteld beleid voorkomt.

Klimaatadaptatie

Er is nog geen budget om het onderwerp klimaatadaptatie verder uit te werken, bijvoorbeeld voor een waterstresstest of het uitvoeren van maatregelen om hittestress te voorkomen.

6. Uitkomsten schouw

6.1 Inleiding

Om een beeld te krijgen van het openbaar groen in Haarlem, is er een schouw uitgevoerd in 4 verschillende wijken: Meerwijk, Rozenprieel, Parkwijk en Bomenbuurt. Deze wijken liggen verspreid in Haarlem en kennen een verschillend karakter ten aanzien van onder andere bevolkingssamenstelling, ouderdom en groen. Tijdens de schouw is een beeld gevormd van het - ervaren - kwaliteitsniveau van het openbaar groen. Er is gekeken naar met name de functionele kwaliteit van openbaar groen en het beleavingsaspect van het groen in de wijk. De uitkomsten van de schouw worden hieronder per wijk weergegeven.

6.2 Meerwijk

Bakken geadopteerd door basisschool

Groen belemmert lichtinval

Gras met bomen

Groen op een parkeerplaats

- Meerwijk heeft veel openbaar groen, waarvan veel gras met bomen. Het algemene beeld van het gras is wat hobbelig met molshopen. Bomen hebben hier en daar een snoeiachterstand.

- ▶ In deze wijk zal het terugzetten van het beeldniveau naar C merkbaar zijn vanwege het vele groen. De gebrekkige onderhoudskwaliteit is het beste zichtbaar in de meest onderhoudsintensieve beheergroepen hier aanwezig zoals; heesters, bodembedekkers en hagen (onkruid, zwerfvuil, blad, haagknippen).
- ▶ De wijk ligt aan de rand van de stad met een fraai uitloop gebied naar groene natuur en recreatiegebieden.
- ▶ Er zijn enkele groenparticipatie initiatieven (bakken bij de school, vrijwilligersgroep bij de Meerplas, Poelbroekpolder). Er komt ook een kweektuin bij zorgcentrum. In de wijk zijn ook organisaties actief bezig met groen, zoals corporatie Pré wonen in de Stresemanlaan. Dit doet zij ook vanwege de relatie van openbaar groen met het sociale aspect in de wijk. Ook zijn er vrijwilligers actief bij de Meerplas. De natuurwerkgroep meerplas voert 1 keer per 2 weken onderhoud uit. In de Poelbroekpolder hebben vrijwilligers een ijsvogelbroedplaats aangelegd samen met Noord-Hollands landschap. Het Spijkerboorpad is een goed voorbeeld van samenwerking tussen bewoners, jongeren, Dock en Bedrijven Doen (bedrijven geven menskracht en geld voor maatschappelijke doelen).
- ▶ In de wijk is geen sprake van structurele wateroverlast.
- ▶ De wijk is in het totaal – met het vele groen en de brede groene rand eromheen – goed bestand tegen hittestress.
- ▶ Bij de Meerwijkplas staan bomen dicht op de flat. Omdat deze hoog zijn geworden, nemen ze licht weg. Een deel van de bewoners wil dat de bomen gekapt gaan worden. De groen strook met de hoge bomen ziet er heel natuurlijk uit (qua ecologie, variatie, groen).
- ▶ Er komt een persleiding door de groenstrook langs de Meerwijkplas. Dit is een project van Rijnland. Daarnaast heeft de plas ook een functie als waterberging. De bewoners willen het groen en de ecologische waarden borgen. Er vindt overleg plaats tussen bewoners, gemeente en Rijnland. Bewoners hebben zelf gevraagd om ecologisch onderzoek en hiermee hebben de partijen ingestemd. Rijnland wil ook meer participatie van bewoners in de groenstrook. Dit zal waarschijnlijk moeilijk worden. In de praktijk blijkt dergelijke verantwoordelijkheid voor veel bewoners een te hoge drempel
- ▶ In de Poelbroekpolder komt een zeecontainers voor jeugd, op verzoek jongeren. Er wordt geprobeerd deze jongeren te betrekken bij het groen door het geven van een rondleiding door het gebied.
- ▶ De wijkraad geeft aan dat de wijk een probleem heeft met zwerfafval. Er worden bijvoorbeeld vuilniszakken gedumpt. Schoon, heel en veilig openbaar groen heeft direct betrekking op het sociale geheel. De wijk vreest daarom voor een glijdende schaal en zij belt snel handhaving als er afvaldumping wordt gesignaleerd. Er is echter niet altijd goed te traceren wie heeft gedumpt, bijvoorbeeld doordat er sprake is van illegale onderbewoning.
- ▶ De wijk en het groene ecologische buitengebied kunnen beter met elkaar worden verbonden, zowel fysiek (routes) als natuurlijk (door een overgang te maken van stedelijk groen naar natuurlijker groen). Zowel de beleving als de biodiversiteit kan daarmee gebaat zijn.

6.3 Rozenprieel

Rommelige verlaten versteende plekken

Burgerinitiatief Van Marumstraat

Ook binnen beperkte ruimte kan er iets

Afwezigheid van groen op Voortingsplantsoen

- ▶ Rozenprieel is behoorlijk versteend. Er is weinig ruimte voor openbaar groen. Het groen dat er staat, bestaat voornamelijk uit bomen, waarvan een deel in de verdrinking is of niet tot volledige wasdom komt vanwege gebrek aan ruimte. Soms zijn brede stukken onnodig verhard. Er zijn dus wel degelijk mogelijkheden voor meer openbaar groen.
- ▶ Deze wijk zal weinig merken van het terugzetten van het beeldniveau naar C vanwege het weinige groen. Wellicht wel meer onkruid op de stoepen.
- ▶ Door het smalle straatprofiel en het gebrek aan groen is er weinig 'groen' beleving.
- ▶ Er is veel bestrating om te kunnen parkeren. Door de buurt zelf is geen parkeerprobleem geconstateerd. Iemand is een keer 's nachts gaan tellen en er bleken 200 parkeerplaatsen vrij te zijn. Van de parkeerplaatsen zou meer groen gemaakt kunnen worden, bijvoorbeeld door bomen ertussen te plaatsen.
- ▶ Openbare plekken als het Voortingsplantsoen kennen nauwelijks groen. Ook zijn er rommelige verlaten versteende (parkeer)plekken.
- ▶ De wijk kent een enorme diversiteit aan bebouwing, bestrating en (het weinige) groen.
- ▶ Er is een aantal groenparticipatieprojecten. Er zijn ongeveer 70 bakken met groen door bewoners geadopteerd (georganiseerd door het Geheime Groene Roos Genootschap) en diverse huishoudens hebben een geveltuintje gemaakt. Op iets grotere schaal is er de Tuin van Jonker, een vergroening van de

Tybautstraat en de drijvende tuinen in het Spaarne. Dit levert ook spanningen op, groene initiatieven waartegen anderen protesteren omdat het parkeerruimte kost. Ook spanning tijdens de schouw tussen GGRG en medewerker Spaarnelanden (over compost in vuilniszakken dat medewerker te zwaar vindt om te sjouwen en op de composthoop gooit). De wijk heeft wel behoefte aan groen gezien het aantal geveltuintjes, bloembakken en burgerinitiatieven.

- Casus aan de Van Marumstraat bekeken. Zeer verzorgde uitstraling, alle bewoners in de rij doen mee. De kwaliteit van het openbaar groen in de wijk is saai, er is geen diversiteit. Bewoners van dit initiatief merkten gelijk dat er weer vogels afkwamen op het nieuwe groen.
- De wijk kent een groot hondenpoep en zwerfvuil probleem. De bewoners proberen wel zoveel mogelijk hun eigen stoepje schoon te houden.
- De sociale verschillen spelen een rol in de wijk. Hierdoor zijn er ook verschillen tussen bewoners in de mate waarin zij geïnteresseerd zijn in, en zich betrokken voelen bij, hun eigen woonomgeving. Dit geeft ook spanningen tussen bewoners.
- Er is sprake van wateroverlast.
- Omdat de wijk veel bestrating heeft, zal het op warme dagen 's avonds behoorlijk warm blijven. Meer groen in de wijk kan hittestress tegengaan, naast alle andere voordelen die openbaar groen heeft voor de wijk.

6.4 Parkwijk

Kantjes en nieuwe aanwas

Weinig ruimte voor biodiversiteit

Mysterieuze verstening

Bloembollen met zwerfvuil

- Opvallend in de wijk zijn de kastanjanen met allure, breed opgezet met asfalt, herplant om beeld te behouden. Een laan loopt over in het nieuwe Reinaldapark. Hier en daar staan kastanjes met de Kastanjeziekte. Deze kunnen beter weg i.v.m. besmetting.

- ▶ Het groen is niet spannend, maar saai. Er is veel rommel in het groen. Er staan wel veel redelijk oude bomen die de wijk een beetje allure geven.
- ▶ Het brede straatprofiel wat groen ingevuld met gras en bomen geeft hiermee een goed tegenwicht tegen de aanwezige bouwblokken (hoogbouw; 6-7 hoog).
- ▶ In deze wijk zijn wel bloembollenvelden aanwezig, met veel zwerfvuil. Deze plekken worden pas na de langste dag gemaaid (21 juni) dit betekent op die plekken lang gras tot die tijd.
- ▶ Op een aantal plekken in het grasveld aan de Beatrixdreef ligt hier en daar mysterieuze verstening (verstening zonder duidelijk doel).
- ▶ Voor deze wijk zal het terugzetten van het beeldniveau naar C merkbaar zijn vanwege de hoeveelheid aanwezige groenstroken (met name merkbaar door langer gras en meer zwerfvuil, minder snoeien van bomen valt niet direct op).
- ▶ Door op dezelfde locaties het groen te wijzigen kan biodiversiteit worden gestimuleerd. Wijk biedt kansen om iets voor biodiversiteit te doen.
- ▶ Er is geen buurtinitiatieven in het openbaar groen die direct zichtbaar zijn. Fysiek gezien is hier wel ruimte voor.

6.4 Bomenbuurt

Groene speelplekken

Groene pleintjes

Groene particuliere tuintjes en laanbomen

Initiatief in een boomspiegel

- ▶ De wijk oogt groen, maar openbaar groen is er niet heel veel. Er zijn wel veel groene (particuliere) tuinen, waardoor - in combinatie met verzorgde sfeervolle huizen en straten – wijk een prettig aanblik heeft. Veel

laanbomen, brede straten met potentieel ruimte voor meer groen. De eigen tuinen voorzien waarschijnlijk al in een deel van de behoefte aan groen.

- ▶ Er zijn veel kleine pleintjes in de wijk met groen.
- ▶ De diversiteit aan bomen is relatief hoog. Het lijkt of er per straat andere bomen zijn aangeplant
- ▶ Bewoners participeren in het groen. Dat is onder andere te zien aan de vele geveltuintjes en de bloemrijke boomspiegels.
- ▶ Begraafplaatsen, de molen en de kweektuin zijn groene elementen in de wijk.
- ▶ Deze wijk zal weinig merken van het terugzetten van het beeldniveau naar C vanwege het weinige groen. Wellicht wel meer onkruid op de stoepen. Minder snoeien van bomen valt niet direct op maar kan naar op den duur leiden tot onveiligheid of schade aan de boom door uitbrekende takken.
- ▶ Brede stoepen en straten bieden op zich ruimte om meer openbaar groen in de wijk te brengen.

Bijlagen

1. normenkader

1. Op welke wijze heeft de gemeente vorm gegeven aan beleid voor openbaar groen?

a. Welke doelen, uitgangspunten en aannames liggen aan het openbaar groen- én ecologisch beleid van de gemeente Haarlem ten grondslag?

- De ambities van de gemeente zijn vertaald in doelen, uitgangspunten en aannames.
- De doelen, uitgangspunten en aannames zijn SMART geformuleerd.
- De doelen, uitgangspunten en aannames geven effectief en volledig invulling aan de ambities.
- De ambities kennen een integrale samenhang met elkaar en verschillende andere beleidsthema's.

b. Wat zijn de landelijke trends op het gebied van stedenbouwkundige functies en maatschappelijke tendensen in de ontwikkeling van openbaar groen, zoals de toekomst- en klimaatbestendige stad, op welke wijze geeft de gemeente hier momenteel al invulling aan in haar beleid en hoe kan de gemeente dit optimaliseren?

- Op basis van een lijst van landelijke trends wordt per trend aangegeven of en hoe de gemeente hier momenteel invulling aan geeft.
- Per trend wordt aangegeven of en hoe nieuwe ontwikkelingen en innovaties op het gebied van openbaar groen en de ecologische kwaliteit van een stad daadwerkelijk kunnen worden toegepast op de Haarlemse situatie.

c. Welke (financiële) middelen zijn er beschikbaar voor het openbaar groen beleid?

- Er is budget vrijgemaakt voor de thema's van openbaar groen en dit budget is duidelijk geïdentificeerd.

d. Wat is de gemeentelijke visie over verantwoordelijkheid van burgers bij het invullen van de ambitie (burgerparticipatie)?

- Er is duidelijk (integraal) gemeentelijk beleid opgesteld ten aanzien van burgerparticipatie in de realisatie en het beheer van openbaar groen.
- De gemeente weet wat er leeft onder haar burgers op het gebied van openbaar groen en speelt hier met haar beleid op in.

2. Welk kwaliteitsniveau van het openbaar groen wordt met de beschikbare middelen gerealiseerd en hoe wordt dit beleefd door de burgers?

a. In hoeverre wordt het kwaliteitsniveau openbaar groen zoals vastgelegd in het beleid bereikt?

- Het kwaliteitsniveau en de kwantiteit van het openbaar groen is in het beleid duidelijk (SMART) vastgelegd en sluit aan op de visie.
- De doelen betreffende de kwaliteit en kwantiteit van het openbaar groen worden in de praktijk gerealiseerd.
- De doelen op het gebied van burgerparticipatie worden succesvol gerealiseerd in de praktijk.

b. Hoe krijgen de stedenbouwkundige functies en maatschappelijke tendensen, zoals de toekomst- en klimaatbestendige stad, in de ontwikkeling van openbaar groen vorm in de praktijk?

- Per landelijke trend - waar de gemeente momenteel invulling aan geeft - wordt aangegeven wat het resultaat is in de praktijk en waar verbeterpunten zitten.
- Duurzaamheid en innovaties worden gestimuleerd.

c. Hoe wordt dit kwaliteitsniveau, zoals vastgelegd in beleid, door de burgers beleefd?

- De gemeente doet onderzoek naar de beleving van openbaar groen door burgers. Daarin is opgenomen de tevredenheid over de kwaliteit, de kwantiteit, het onderhoud en het zelfbeheer. Dit onderzoek is zowel kwantitatief als kwalitatief vormgegeven.
- Uit de schouw van de RKC blijkt hoe het kwaliteitsniveau van openbaar groen door burgers in bepaalde wijken wordt beleefd.

d. Hoe wordt omgegaan met burgerinitiatieven?

- Burgerinitiatieven worden gestimuleerd.
- Burgers (kunnen) weten welke mogelijkheden er zijn en welke verantwoordelijkheden hiermee samenhangen.
- Regelgeving vormt geen onnodige/onwenselijke belemmering voor burgerinitiatieven.

e. Hoe sluit het openbaar groen op wijkniveau aan op het gebiedsgericht werken beleid?

- Er is een duidelijke visie hoe het openbaar groen op wijkniveau aansluit op het gebiedsgericht werken en dit is vertaald in duidelijk beleid.
- In de praktijk wordt op de vastgestelde wijze hieraan uitvoering gegeven.

f. Welke rol heeft openbaar groen in het beleid voor de ontwikkeling van wijken?

- In het beleid van de gemeente is de rol van openbaar groen in relatie tot de ontwikkeling van wijken vastgelegd.
- In de praktijk wordt op de vastgestelde wijze hieraan uitvoering gegeven.

g. Hoe worden de kwantiteit en de kwaliteit van openbaar groen gemeten en getoetst?

- De gemeente doet regelmatig onderzoek naar zowel de kwantiteit als naar de kwaliteit van het openbaar groen.
- De kwantiteit en de kwaliteit van openbaar groen wordt SMART gemeten en getoetst.

2. Overzicht van trends en ontwikkelingen

Thema's	Trends	Voorbeelden van trends
Organisatie van aanleg, beheer en onderhoud	• Omvormingen van openbaar groen met als doel onderhoud- en beheerskosten omlaag te brengen • Groter bewustzijn van de verschillende functie(combinatie)s die openbaar groen kan vervullen • Groen zodanig aanleggen/impassen dat het zo veel mogelijk functies kan vervullen (slimme combinaties) • Sponsoring van groen	• Versoberen openbaar groen / rozenperkjes vervangen door gras • Toepassen onderhoudsarm groen • Groenbeheer uitbesteden aan burgers • Groenstroken verkopen/verhuren aan particulieren • Sanering niet duurzame bomen • Normen stellen voor minimum aantal m² groen per woning • Sportvelden bij basisscholen openbaar toegankelijk maken zodat ze ook buiten schooltijd worden gebruikt • Meer openbaar groen geschikt maken voor ommetje, rondje hardlopen, hond uitlaten, speelplaats voor kinderen d.m.v. padenstructuur etc. • Aanleg en onderhoud van groen op rotondes en entrees
Water (klimaatadaptatie)	• Regenwaterafvoer ontkoppelen / infiltratie van regenwater in de bodem • Regenwater vertraagd afvoeren • Aanleg van waterbuffers (opvang piekafvoer)	• Aanleg WADI's • Hemelwaterafvoer afkoppelen • Aanleg groene daken • Zowel de openbare ruimte als particuliere tuinen waar mogelijk 'onttegelen'(vergroenen) • Onttegelen stimuleren • Waterberging in groen creëren (bv. watergang, vijvers, kuilen) • Waterpleinen • Stimuleren gebruik regenton (sproeiwater) • Waterkelder als opslag van piekafvoer en voorraad zoet water (sproeiwater)

Water (kwaliteit oppervlaktewater in openbaar groen)	• Kwaliteit oppervlaktewater verbeteren	• Beperken gebruik bestrijdings- en gewasbeschermingsmiddelen • Doorstroming verbeteren • Eutrofiering tegengaan • Waterbodempkwaliteit verbeteren • Zelfreinigend vermogen van het oppervlaktewater verbeteren door toepassen bepaalde plantensoorten • Helofytenfilters • Reduceren lozingen en rioolwateroverstorten • Beekherstel
Hittestress	• Erkenning dat aantal warme dagen / jaar toeneemt • Ook NL-steden zijn op warme dagen hitte-eilanden (temperatuur 's avonds is 5 a 7 °C hoger dan in het buitengebied). Gevolg is meer sterfgevallen, meer overlast en daling arbeidsproductiviteit	• Meer bomen om hittestress tegen te gaan (vangt stralen in waardoor luchttemperatuur eronder lager blijft en gebouwen en bestrating minder opwarmen) bv. aanplant bodem op plein in binnenstad Eindhoven, bomen in bakken in binnenstad Tilburg • Meer laag groen (groene daken, groene gevels, groenstroken) • Slim impassen groen zodat verkoelend effect optimaal wordt benut • Toepassen fontein (die regenwater spuiten) • Parkeerplaatsen in binnenstad opheffen en bomen aanplanten (bv. Den Bosch) • Stromend water in de stad terugbrengen om hittestress tegen te gaan en wateroverlast te beperken.

Ecologie/biodiversiteit	• Aanleg ecologische verbindingzones • Aanleg groenblauwe zones in de stad • Verhogen biodiversiteit • Tijdelijk groen op braakliggende terreinen • CO₂ vastleggen	• Groen/blauwe dooradering • Verbinding buitengebied met de stad (groene lobben) • Regelgeving tijdelijk groen • Braakliggende terreinen groen inrichten • Stimuleren ontstening, groene daken • Plaatsen groen/bomen in bakken op plaatsen waar het niet in de volle grond kan • Meer bloeiende en besdragende gewassen • Gebruik inheemse soorten • Plaatsen insectenhôtels, zwaluwdakpannen, etc, • Geveltuintjes, bloemrijke boomspiegels • Vrijkomende locaties /stroken groen invullen, bv een groen lint t.p.v. oude spoortrajecten, (snel)wegen/spoorwegen verdiept aanleggen en erboven een park ontwikkelen (bv A2tunnel met park erboven Maastricht, park boven de snelweg Barcelona e.d.) • Toepassen gevarieerde samenstelling bomen/planten die passen bij de vestigingsplaats (bodemtype, grondwaterstand)
Luchtkwaliteit	• Uitstoot van fijnstof beperken • Fijnstof wegvangen en/of verdunnen	• Fijnstof invangen met planten • Luchtcirculatie verhogen • Verkeer uit de stad weren (<i>maar dat heeft weinig met groen te maken</i>) • Bomen planten ter compensatie van CO₂ uitstoot (bedrijven)
Bodem	• Tegengaan bodemdaling (slappe bodem) • Verbeteren bodemstructuur, organische stofgehalte, bodemvruchtbaarheid • Vastleggen CO₂ in de bodem	• Grondwaterstand niet te veel verlagen als er veen in de bodem zit • Bv wateroverlast in het Vondelpark als gevolg van oxidatie van de veenondergrond en de slappe bodemproblematiek in Gouda. • Zware machines bij de aanleg van parken en ander groen vermijden om te zorgen dat geen structuurbederf optreedt • Toepassen compost en groenbemesters • Bladafval waar mogelijk laten liggen zodat het door de bodem opgenomen kan worden

Energie	• Productie biomassa verhogen • Koeling door groen i.p.v. elektrische apparaten	• Snoeihout en speciaal geteelde energiegewassen t.b.v. biomassacentrales • Groene gevels en daken als koeling en isolatie • Energie uit planten
Leefbaarheid/sociale cohesie	• Buurttuinen • Participatiesamenleving • Toegankelijk groen • Natuurlijk spelen	• Buurt die initiatief neemt om stuk (saai) openbaar groen te 'adopter'en • Speelplaatsen met water en modder • Buurtmoestuin • Recreatie groen in en om de stad om in de buurt te kunnen recreëren • Kinderen een prominente rol geven in buurt(moes)tuin
Productief groen	• Stadslandbouw • Pluktuinen en –bossen	• Stadslandbouw die aan restaurants levert • Stadslandbouw voor door mensen met uitkering onderhouden in ruil voor producten die er groeien • Buurtmoestuin
Gezondheid	• Aanpak obesitas door meer bewegen • Inzet stress-reducerende werking van groen • Verhogen productiviteit dmv toepassen groen rond bedrijven • Sneller herstel door groen om ziekenhuizen	• Trimroutes door parken, langs singels met robuuste sporttoestellen, afstandmarkeringen bv maximapark te Utrecht • Buiten sporten in parken in buurten faciliteren • Meer zichtgroen om 'lelijke' dingen aan het zicht te onttrekken • Bv Japan waar bedrijven verplicht zijn groen om het bedrijf aan te leggen en medewerkers naar buiten moeten omdat dat de productiviteit verhoogt • Bedrijventerreinen vergroenen
Waarde van onroerend goed	• Behoud en stijging van waarde van vastgoed in de nabijheid van (hoogwaardig) openbaar groen (park)	• Meer parken aanleggen • Groenzones hoogwaardiger inrichten, bv kanaalpark langs het nieuwe Maximakanaal, zones langs het spoor (utrecht) • Bedrijventerreinen vergroenen

3. Lijst met beleidsdocumenten

Onder andere de volgende beleidsstukken zijn geraadpleegd:

- ▶ Het coalitieakkoord 2014 -2018
- ▶ Jaarverslag 2010, 2011, 2012 en 2013
- ▶ Coalitieakkoord 2010-2014
- ▶ Jaarverslag 2014 (indien gereed)
- ▶ Programmabegroting 2011-2015; 2012 – 2016
- ▶ Kadernota 2013 en 2014
- ▶ Kadernota duurzaamheid 2030
- ▶ Structuurplan Openbare Ruimte 2005-2020
- ▶ Voorontwerp structuurvisie
- ▶ Visie en strategie beheer en onderhoud 2013 – 2022
- ▶ Het ecologisch beleidsplan 2013-2030
- ▶ Het bomenbeleidsplan 2009 – 2019
- ▶ De nota ruimtelijke kwaliteit
- ▶ Nota stadslandbouw
- ▶ Beheerplannen parken, t.a.v. de geselecteerde casussen
- ▶ Bomenverordening, Groentoets , Bomenverordening 2008, Verord. houtopstanden 2012
- ▶ Monumentale bomenlijst 2009
- ▶ Omnibusonderzoek 2011, 2012, 2013 en 2014
- ▶ Raadsstuk onderhoud openbaar groen oktober 2014
- ▶ Schaaltekeningen van de geselecteerde wijken
- ▶ (analoog) Groenstructuurplan uit 1991
- ▶ Gedragscode Flora en Fauna;
- ▶ Hittestresskaart;
- ▶ Juryrapport Entente Florale
- ▶ Strategisch beheerplan Groenvoorzieningen 2013-2020

4. Lijst met geïnterviewden

Binnen dit onderzoek is gesproken met een breed scala aan mensen en/of gevraagd te reageren op deze rapportage. Iedereen wordt hartelijk bedankt voor hun input en betrokkenheid. Het gaat om:

- ▶ Sjaak Vrugt (gemeente Haarlem)
- ▶ Moussa Aynan (gemeente Haarlem)
- ▶ Marc Plantaz (gemeente Haarlem)
- ▶ Hans Bueno de Mesquita (gemeente Haarlem)
- ▶ Cora-Yvke Sikkema (gemeente Haarlem)
- ▶ Martijn Dekker (gemeente Haarlem)
- ▶ Hugo Rots (gemeente Haarlem)
- ▶ Niels Esterik (gemeente Haarlem)
- ▶ Laura Meuleman (gemeente Haarlem)
- ▶ Djorn Noordman (gemeente Haarlem)
- ▶ Herman Wals (gemeente Haarlem)
- ▶ Karin Meulenbelt (gemeente Haarlem)
- ▶ Machiel Bom (gemeente Haarlem)
- ▶ Lex Wijnbeek (gemeente Haarlem)
- ▶ Monika Pieroth (burgerinitiatief: Collectieve tuin van Marumstraat)
- ▶ Frank Hilterman (voorzitter wijkraad Meerwijk)
- ▶ Annette Kroes en anderen (Geheime Groene Roosgemeenschap)
- ▶ Wim Kleist (Voorzitter Groengroep Oost)
- ▶ Bernard Felix (voorzitter wijkraad Parkwijk)

